

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Me'ir 'ayin

Friedmann, Meir

ריאמ, ןמדירפ

Ṽina, 655 [1894 oder 1895]

ח הנשמ.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9344

ומוכר הוא וזה צין יין שצחוק המזון וזה צין יין שלאחר המזון,
יין שלאחר המזון ומוכר שצחוק המזון אינו מוכר. והציאו הרב
אלמס, וגם החוספות הציאו זה וכתבו שלא ישתכר ושללא יוכל
לומר הלל. וכבר כתבתי דג' בוקית היו רגילין בכל קעודה,
ווי סרגיל זו יותר שותה יותר, אבל כוס רביעי הוא מיוחד לליל
פסק לקריאת ההלל שאומר זו כוס ישועות אשא וגו', ולכך
יחדוהו שצין שלישי לרביעי לא ישתה, אלא דהוה קסה ליה
לירושלמי וחי איכפת לי אם ישתה יין של רשות אחר כוס שלישי
סוף סוף יקח כוס של חוצה להלל, וע"כ אומר בשביל שלא
ישתכר ולא יוכל עוד ליקח כוס של חוצה לומר עליו הלל.

ונהדרקו הגאונים והראשונים אם לריך לצדק על כל כוס
וכוס, וכן נחלקו אם יצדק בזכה אחרונה אחר כל כוס וכוס,
והציאו העור אלו הדעות צקי' תע"ד, והוסכם לצדק על כל כוס
וכוס, ובזכה אחרונה רק אחר כוס רביעי.

משנה ח.

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

בירושלמי היא צבא דסיפא ממשנה דלעיל, ובכת"י ד"ק
ובמשניות כאפולי הגי' ואין מפטירין וא"כ היא סיפא דלעיל.
ואמרי עלה סס, וחי אפיקומן, רבי סימון צטס רבי אייבו
בר רבי קיסי ויני זמר, ר"י (הוא ר' יוחנן בדמוכח מהצבלי)
אמר ויני ותיקה, שמואל אומר כגון ערדילי וגוזליא דחכניא בר
שילת. ויראה דר' סימון ואיך מפרטי לה אפוקי ונח דהיינו
כלי זמר, שכך היה מנהגם בקעודות גדולות ומסודות כו"ס
השכזים על מנות שן וגו' ואוכלים כרים ואלאן וגו' הפרטים על
פי הנצל כדויד חסבו להם כלי סיר הסתים צוזרקי יין וגו'
(ענוס ו'), דהו"א דאף הוא סימון חירות קנו"ל דאין מפטירין,
ולשון מפטירין הוא צחילוף אותיות ונלשון הפרטים (ועיין צקוף
צהערה).

ובבבלי גרסינן, וחי אפיקומן, אומר רב שלא יעקרו
ומחזרה לחזרה (כלו' אפיקו ונייכו הוליאו כליכס ונכאן ונלך
ונככל צוקוס אחר, רס"י) ושמואל אומר כגון ארדילאי לי וגוזליא

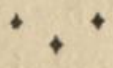
לאצח ורצ חניכא צר טילא, ור' יוחנן אומר כגון תמרים קליות
ואגוזים. ופרט"י ורעצ"ס לאצח רצ, דשמואל הוה רגיל לאכול
צקינות סעודה כוהין ופעריות ורצ היה רגיל לאכול אחר סעודתו
גוזלות, ולשון אפיקוון הוליאו והציאו ויכי ותיקה, ור' יוחנן
כשמואל ק"ל אלף שהיה רגיל צאילו צקינות סעודה. ורצ אלפס
הגי' ושמואל אומר כגון ארדיליא וגוזליא לאצח חכניה, ורבי טילא
ור' יוחנן אומרי כגון תמרים וכו'.

והנה צרכות (ו"ז ע"ח) גרסינן רב ושמואל הוה יתבי
צקעודתא אחא רב סיני צר חייא וכו' אל שמואל (לרצ) אילו
וייתי לי ארדיליא וגוזליא לאצח וי לא אכלינן, ופירט"י שמואל
חציצין עליו ארדיליא צקינות סעודה והן כוהין ופעריות, ולרצ
היו חציצין גוזלות, ושמואל היה קורא לרצ אצח לכבודו. וצקדוקי
קופרים טס הציא ראיות ונוקחאות הרצה דל"ג לי, וטצהגס"ו
צפ"ה ונה' צרכות העתיק אילו וייתי ליה לאצח ארדילי או גוזליא
וי לא אכיל. וצד"ס הכא גי' הכת"י ארדילי וגוזליא, והציא
נוקחאות רבות דגרסי הכי, וכחצ טצדפוסים היטנים ליתא לנולת
לי, אלף טאח"כ הוקיפיה עפ"י פירט"י ורעצ"ס, ורוז ועיין צר"ן.
וכוונתו שהר"ן כתב דשמואל לא חייט אלף צוייני צטר דנפכח
ליה לטעמא דצטרא קנא וישוב עוד לאכול פקס ושנא יאכלכו
צוקוס אחר, ודוקא צוייני צטר הוא דחייט, דארדילי אינן שתי
תיצות ולא ויכי כוהין ופעריות כונו שפרט"י ז"ל אלף ויכי עופות
הן כונו גוזלין וכונו טאנרו צירושלמי ארדלין וגוזלין ע"כ. והנה
הנוקחאות טונות, צירושלמי לפנינו ערדילי, וצצצלי ארדילי,
ארדיליא, ארדיליא וארזילי, ושאר נוקחאות טצד"ס הכא והתם,
גם נחלקו לצ' תיצות.

עוד יש להעיר טצגמרא שלפנינו הגיהו צהא ור' יוחנן
אמר, טעחקו וולת אומר וכחצו אומר, כי לדעתם ר"ח צר טילא
ור"י אומר, ויט להציא ראיה לזה ונוקחת הרצ אלפס אלף טנוקחתו
צאילו השנות הוא אחרת. וצרא"ט טנוקחתו עפ"י הרוב הוא
נוקחת רצ אלפס איתא, ושמואל אומר כגון ארזילאל (ואולי היא
טצוט הדפוס ול"ל ארזילאי) וגוזליא לאצח חניכא צר טילא ור'
יוחנן אומרי, ול"ג לא רצ חניכא ולא ורבי טילא, ויהיה לפי גי'
זו חניכא צר טילא ור' יוחנן אומרי. והנה הטס אצח חניכא או
אצח חכניה לא ונלאתי צקדר הדורות. וצערך אצח צר חניכא

כתב, לא נולדתי זה אולי ל"ל אחא בר חנינא. ובערך רב חנינא
בר שילא כתב, ורב היה אהבו כאב לבן, והנוסחאות ושונוות
חכיה, חנינא בר שילא. חנוס רב שילא ונלחווהו בזמן רב
ושוואל צקס"ד ערך רב שילא. ובערך שילא הביא ר' חנינא,
ר' יהודה, ר' יוחנן, ר' ילחק, ר' נתן, רבה, רבינא, כולם צקס
בר שילא. ובערך שילא כתב אציו של שוואל. ובערך ר' שוואל
בר שילא כתב שהיה נולד חינוקת ציווי רב, ולפעמים נולד ר'
שוואל בר שילא. ועכ"פ נראה דנוסחאות הרב אלפס והרא"ש
הם ושוצעות, ונוסחא ור' יוחנן אור עיקר, דה"ק וגוזליא לאצא
ורב חנינא בר שילא. וזה נקיים עם הירושלמי ערדילי וגוזליא
דחכיה בר שילא. ואולי שאף בגמרא הצבליה ל"ל ושוואל אור
כגון ארדילי וגוזליא דרב חנינא בר שילא, כמו שהוא בירושלמי
אלא דהכא קרי ליה שילא והתם קרי ליה שילת. ונלת לי ניתוסק
עפ"י פירש"י כמו שהזכרתי, ונלת לאצא ניתוסק עפ"י הגמרא
דצרכות. ואילו העופות דחכיה בר שילת היו חציבין צמנו ונקחין
לקינח סעודה.

וגרסינן עלה בגמרא תניא כוותיה דר"י אין מפטירין אחר
הפסח כגון תורים קליות ואגוזים, והיא בתוספתא שם, וה"ג
התם אין מפטירין אחר הפסח אפיקוונן כגון אגוזים תורים
וקליות. תו גרסינן בגמרא, אר"י אור שוואל אין מפטירין אחר
נלה אפיקוונן וכו' ור זוטרא נחתי הכי אר"י יוסף אר"י אור
שוואל מפטירין אחר נלה אפיקוונן, ואף על עינרא דאנוראי
שיך לשון נחתי, ואין נקטינן דלא כור זוטרא. ואסיים זה הנחור
דצרי התוספתא, נעשה צרין גוזליא וזקנים שהיו מקובין בצית
ציתוס בן זכין צלוד והיו עסקין בהלכות הפסח כל הלילה עד
קרות הגבר הגזיהו ונלפניהן ונועדו והלכו להן לצית הנדרש.

והנה אחר שהלעתי את דברי הנוסחה לצאח אותם ולפרשם ונה
שיתחבר לה צ' התלמודים אצא לפירוש ההגדה לצאח סידורה
ולפרש הדברים הסתומים בה.

בבהילו יצאנו ממצרים.

כך הוא צקדר ההגדה של הרוצ"ס וכן כתב החש"ץ צקדר

הגדה שלו שקראו אפיקומן יש ונתחילין לוונר צצסילו ילאכו ונאלרים,
וז"ל סרוצ"ס צזונן הגלות כך היא ונתחיל על כוס סני ואוונר
צצסילו ילאכו ונאלרים, וצלי ספק ססוא וניוסד על סנקרא דפ'
רחה סצעת יניס תחכל עליו ונלות לחס עני כי צחפזון ילאח
ונארץ ונלרים וגו' וכיון ססוא צא לוונר סא לחנא עניא ונקדים
טענוו סל דצר צצסילו וכו'.

א. מאמר הא לחמא. וזה נוסחתו בסדר הרמב"ם.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים
כל דכפיין ייתי וייכול.
כל דצריך לפסח ייתי ויפסח
הא שתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל
השתא הכא עבדי לשתא דאתיא בני חרי.

הנה ידענו טונסהג הקדום סיס לקדכ ססגדה אחר ססעודה,
וזס סנאנור כולל סודעס וקרילס קודס ססעודה ונסייס צחקוסן
סל יסרלל, אונסס לונסגנו סוא תחלת ססגדה וכענין פתיחס
דצרים. ועסו סיוניס לונסג סלנו כנו ססציא צסגס"נ. וססיון
סנפוסס לנו סוא ססרוז,

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ,
מגיד, רחצה, מוציא, מצה,
מרור, כורך, שלחן עורך,
צפון, ברך, הלל, נרצה.

והנה ענינו סל קידוש אינו וניוסד ללילי פסח ואין לנו
לדצר צו, וכן ורסץ, אין ענין כעילת ידים דצר וניוסד ללילי פסח.
כרפס סוא סעיכול סרלסון סדצרו עליו צונסנה ג'. יסץ,
סוא פריסת סנולה וסוא וניוסד צצרייתא דפססיס (קט"ו ע"צ),
דצר אחר לחס עוני עני כתיב, ונה עני סדרכו צפרוסס אף כאן
צפרוסס, ונאנרינן צצרכות (ל"ע ע"צ) א"ר פפא סכל ונודיס צפסח
סוניח פרוסס צחך סליוס וצולע ו"ע לחס עוני כתיב, וסאריכו

שם הנופיקים היכי עבד, ולסון הרש"ס בפסקים, אף כאן
צפרוסה, לצרך על אכילת וולס, ושתי שליוות וייתין וסוס
המוליא, דלא גרע ונשאר ימים עובים שלריך לצלוע על שתי
ככרות, וצולע ונאחה ונשלימות. וגי' ד, הוא ההגדה, ולפי
ונקטנו הא לח הוא בכלל ההגדה הוא, אלא שאנו מוזגין כוס
השני קודם שאלות ונה נשתנה וכמו שהזכר בנשנה ודלא כקדרו
של הרמב"ם, ונעשה אסוב לצאר זה העופס.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.

כתוב בתורה שצעת ימים תאכל עליו ואלות לחם עני
וגו', ותרנונו יוכתן סובעא יועין תיכלון לשויה פטיר לחמא
עניא ארום צצהילו וגו'. וצפירוסו של הנקרא גרסינן
צפסקים שם, אור שמואל לחם עני שעוכין עליו דצרים, תכ"ה
לחם עוכי שעוכין עליו דצרים הרבה, דצר אחר לחם עוכי עני
כת"ב, ונה עני שדרכו צפרוסה אף כאן צפרוסה, דצר אחר ונה
דרכו של עני הוא ונסיק ואשתו אופה אף כאן כווי הוא ונסיק
ואשתו אופה (כדי שלא תחויץ, רש"י). והא דשמואל הוצא שם
צפ' כל שעה (ל"ו ע"א) שפירשו שם לחם עוכי פרע לעיקה
שכילוסה ציין ושמן ודצט וכו', ופרש"י שעוכין עליו דצרים שגומרים
עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה. וצפרי פ' ראש (פי' ק"ל)
לחם עוכי פרע לחלוע ואשישה וכו', רבי שמעון אומר לנה נקרא
לחם עוכי על שם עינוי שנחעכו צוללים. ואילו הדצרים הם
צוכילתא דצא קפ"י צקגנון אחר (ועיין צו"ע שם). ולסון רש"י
עה"ת לחם עוכי לחם שנוזכר את העוכי שנחעכו צוללים, והרמב"ם
כתב שם, וצאר צכאן דצרים רצים כי הזכיר צולה שהיתה לחם
עוכי להגיד כי לוס לזכור שילאו צחפזון, והוא עוכי, זכר כי היו
צוללים צלחם לר וצוים לחץ, והנה תרנונו לשני דצרים וכן אמרו
הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. והנה כל
הפירושים שיכלול הנקרא צאמרו לחם עוכי שתרנונו לחמא עניא
יקצול זה המומר הא לחמא עניא וכו'. וצפי' הרש"ס וצכל צו
כתבו, מודיעין לתינוקת לנה נחלקין הוולה לצ' כדרכו של עני וכו'.
וזהו אמת וולד זה שצאמרו הא לחמא אחר יחץ ככלל צו גס עינין זה.
ורוב הנוסחאות הם הא לחמא, ובהגדה עם פי' היעצ"ץ
ויון תרכ"צ כתב, הא לחמא כ"ה הנקרא הקדמון וכו', י"ג הא

כלחמא וג"ז כבון, וי"א כהא לחמא ולנוקחא זו לריך להשויע וולת
די, אלל כך ל"ל כהא לחמא עניא אכלו וכו', זולת זה אין לו
ביאור. וצונגן אברהם סי' תע"ג ק"ק כ"ד נתקשה צנוקחת הא
לחמא, וקיים לכן האומר הא כלחמא או כהא לחמא לא הפסיד.
ויראה לי שצנוקחת כהא לחמא וכו' וולת כהא צעעס ופסיק,
ושפיר אומר לחמא עניא די אכלו. וגם קושית הוג"א אינה קושיא,
שפירוש הא לחמא עניא די אכלו הוא זה הלחם העוני שאנו
אוכלין הוא הלחם העוני שאכלו אבותינו, וכלו' לענין העוני
קאמר שזה עוני כזה.

בר דבפין ייתי ויכול. כתב התשצ"ץ דכפין הדל"ת
צטו"א והכ"ף צקנו"ץ. ויכול. צהגדה צרית אצות ויכל צולאפ"ס.
וכן כבון ויכול צטורו"ק אצל לא צחול"ס. כתב : האבודרהס
כתב רב ונתתיה ונה שנהגו לומר כל דכפין ייתי ויכול כך הוה
ונכהג אצות שהיו נגזיטין שולחנותיהם ולא היו סוגרין והיה אומר
ככה כדי שיצאו ישראל העניים שציניהם לאכול וכו' ואמרינן
צונק' תענית רב הונא כי הוה אכיל הוה פתח הכי כל דכפין
ייתי ויכול. והיא לפנינו (כ' ע"צ) הכי, אומר ליה רבא לרפרס
בר פפא ליומא לן ור ונהכי וילי ועליותא דהוה עביד רב הונא,
אמר ליה וכו', כי הוה כרך רפתא פתח לצציה ואמר, כל מאן
דלריך ליתי וליכול, אומר רבא בולתו ולינא וקיינא לצר ונהא
דלא מלינא לויעצד, ונסוס דנפיטי צני חילא דנחזא. וצפירוש
לרש"י סס ונסוס דנפיטי צני נחזא, דאיכא עניי טפי וכו'. ויראה
שחשובי ישראל לנודו ורצ הונא לעשות כן צכל ונקוס דנולי
לויעצד. ונזה יס להציא ראה קלת שזה הונא אומר הא לחמא ענייא
וכו' נתקן צצצל ולא צא"י סנרצ הונא לנודו לומר כן. ונגירסתו
דנפיטי צני חילא, לנודו שאמרו כל דכפין, איני כדי שיצואו
ישראל העניים אלל כל וי סהוא רעצ, וכן פי' היעצ"ץ כל דכפין
ואפי' הנכרים כי ופרכסין עניי או"ה וכו', כל דלריך וכו' עני
שצישראל וכו' וציויים הקדמונים לא היו סוגרין צתיהם והיו
נכריזין ואמרינן נוסח זה ועכסיו לא נוכל לעשות כן דנפיט חילא
דאו"ה יותר ונעניי ישראל ע"כ ופרכסין העניים צציתם ונשנה
לא זזה וננקומה, עכ"ד.

בר דצריך לפסח ייתי ויפסח. צתשצ"ץ דלריך
הלד"י צקנו"ץ. וצרוצ הנוקחאות ליתא וולת לפסח. וצצולי הלקע

כחצ דרבינו יסעיה זל"ל לא גריס לכולא שהרי אין לנו פסק עתה
ואפי' אם היה לנו פסק לא היינו נזוננין עליו שאין הפסק נאכל
אלא לזנויו. ופשוטן של הדברים דקרי ליו"ע פסק, בלשון חכמים,
ולרכי פסק הם וולה נרור וחרוקת וז' הצטילין וד' כוסות. אונס
נחקו בנזקחות וולת לפסק דלא ליסתמוע לקרבן פסק כזו שאקרו
לזור צטר זה לפסק (פסקים כ"ג ע"א) אע"ג דצחיטי שרי דזיכטר
לפסקא קאמר, וזו על סתם הלשון דלריך לפסק הקפידו. ופי'
בכל צו ייתי ויפסק ולא יתוהמה, ואולי דעתו כי פסק ענינו כזו
פחו צחילוף וצתמורת האותיות, ופי' ופסק ה' על הפתח
(שמות י"ג) טיעצור וזהה על הפתח.

הא שתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא הכא עבדי לשתא דאתיא בני חרי.

בזו הפיקא הנזקחות וטויות, צרוצ ספרינו הנזקח
השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה
הבאה בני חורין. ובקדר ר"ע גאון השתא הכא לשנה הבאה
בארעא דישראל השתא הכא עבדי לשנה הבאה בארעא דישראל
בני חורין. ובצבלי הלקט הנזקח הא שתא הכא לשתא דאתיא
בארעא דישראל בני חורין. ובתיא רבתא ונזקחא אחרת בצבלי
הלקט, הא שתא הכא עבדי לשתא דאתייה בארעא דישראל בני
חורין. ובגדה וגי' נראשית לר"א לאכדסוטה, הביא בהקדמותו
שהנזקח צוזזור רווי, הא שתא הכא לשתא דאתיא בארעא
דישראל הא שתא עבדי לשתא דאתיא בארעא דישראל בני חורין.
וכחצ הריעצ"א הגי' הנכונה השתא הכא או הא שתא, כלו'
לאפוקי הא שתא, וכי לא אפשר שתצא הגאולה באותה שנה, ע"כ
הגי' הנכונה הא שתא ועכ"פ לשנה הבאה נהיה בני חורין, וולת
השתא היא אם וון הא שתא או וון הא שתא, ויכול לאומרה. ועל
השתנות הלשון נארווי לעברית, כחצ הכל צו, לשנה הבאה בני
חורין בלש"ק שלא יצינו הארווי ויחשצום נורדים בנזכות. והתצ"ץ
כחצ שהפיקא כולא בלשון שהורגלו התיבות ואין בכל הפיקא
לה"ק כ"א לשנה הבאה בני חורין כי כן לשון התיבות לעולם לשנה
הבאה בירושלים ובני חורין. אונס וזה יענו על לשנה הבאה קומא
בזקחת הרוצ"ס, והאנת שהנעתיקים האחרונים סינו לשון

הארנוית צדיצורים שכבר הורגל העם בהם בלה"ק. וראיתי בהגדה
צריח אצות צפי' חקד לאצרהם, שהציח צסם בעל גבול צנימין,
הסתח הכח וכו' כנגד גולי חולה לארץ, הסתח עצדי וכו' כנגד
גולי ח"י.

וכתב הששצ"ץ זאת הפסקה לא נזכרה צסום וקום צצרי
רז"ל לא צתלמוד ולא צנדרט. וכתבו רוב הופרטים סצצצ
נתקנה וע"כ הוא ארנוית. ואין זו רחיה שאף צח"י דצרו ארנוית.
ולסון הריעצ"ח האמוראים תקנו אותה בלסון צצלי כדי שיצינו
הכל. וגם על זה אין רחיה שאפשר שהגאונים תקנוה. ולסון הכל
צו והתקינו וקדרי ההגדה ז"ל הוצאור הזה בלסון ארנוי כדי
שיצינו הנסים והטף שהיו וקפריס בלסון ארנוי. וכבר אמרתי
שהוצאור כל דכפין וכו' קלת רחיה צצצצצ איתקנה. ויראה שאם
נתקנה צצצצצ היתה עיקר הנוסחא הסתח הכח עצדי לסתח דלתייא
צארעא דישראל צני חרי, וכסתפסע הוונהג לאוונה צח"י סינו
הנוסחא הסתח הכח עצדי לסתח דלתייא צני חרי, אי כווי איפכח
סתקנה צח"י וסינו אותה צצצצ, וצושך הזון כתהווה הנוסחא
סלפסינו שהיא וצ' צצות וצסינוי ווארנוית ללה"ק.

ב. זה החקק בודק שארות הבן ותשובת עבדים היינו והודעה
בחיוב סיפור יצ"מ שהיא מכרל התשובה שמגיד לבניו.

שאלות מה נשתנה וקידוקן כבר פרשתי אותם צווסנה
ד'. וקגון ונה נסתנה צקדוסין (כ"צ ע"ח) ונה נסתנה חון וכל
אצרים וכו'. וצוולת וקוצין י"ג ווקצים אצל צכל הוקויות צגוורח
וצצרייתות הגי' וקוצין. וענין זה הלסון וקצ על הוטה חין
ענינה הקפה כלסון סצצ, אלא ווענין כעיה שהיא ווטה חת
עלנו על הוטה כענין ויקצו חת ארון חלסי ישראל (ס"ח ה', ח')
להקצ חליך חת כל ישראל (ס"צ ג', י"צ) שענינו כונו להטות, וכן
הקצי עיניך ונגדי (שה"ס ו', ה') כלו' העי אותן ללד אחר.

עבדים היינו וגו'. כתב צצצלי הלקע וצאצודרהם עצדים
היינו היא תסוצת ונה נסתנה והיא תסוצת החכס צפ' ואתחנן,
וכנו' שהיא תחלת התסוצה צכלל ואח"כ פורע לו על כל שאלה
ושאלה כפי דעתו של צן. וועתצרה לי שהיו אומרים כל הפסוקים
עד ולדקה תהיה לנו וגו' שהיא היא שחייצה התורה לוור לצן
אשר ישאל ונה העדות וגו'. ואפשר שקיעעו צכיוון חת הפסוקים

לקרות יוחר דצרי רצן שלא לחקות את הקדאים כמו שכתבתי
לעיל צפי' הושקה, ומה שמוחקי דצרי הוא לפי שאני ונולח דצרי
והחייני שכל קדרי הגדה כתוב ויוליחו ה' חלחינו ונסים ציד
חזקה וצדוע כעויה. וצוקרא כתוב ויוליחו ה' ונולחים ציד
חזקה, ותו לא, וזה מוכח שלא רלו לומר הוקרא חלח עשו להם
עופק לעלום, וע"כ לא רלו הקראים לומר עצדים היינו כמו
שהצחתי צסס ר"ע גאון.

**וארו לא הוציא וכו' משעבדים היינו לפרעה
במצרים.** כתוב באזדורהם, וכתוב צמוחור ויערי דלח גרסין
עשועצדים היינו לפרעה צמלרים חלח עשועצדים היינו צמלרים
וכו'. חבל צקדר ר"ע גאון וצמוצ"ס וצצלי הלקע גרים לפרעה.
ונקסחתינו הוא, הרי חנו וצנינו וכו'. ונקסת ר"ע גאון עדיין
חנו וצנינו וכו', וצמוצ"ס עדיין חנו צנינו וכו', וצצלי הלקע
עדיין חנו וצנינו וכו' וכ"ה צמוקסת האצרבנאל ויראה שט"ס הוא
צצמוצ"ס. וכוונת הנוחור שפרעה והמלריים לא היו עשחרים
חותם ועלום, וגם אצותינו לא רלו להסתחר כמו שכתב' הלח
זה דצרי חקר דצרי חליך צמלרים לחור חדל עונו ונעצדה את
מלרים (עמות י"ד, י"ג) חלח שהולחם ה' צעל כרחם כו"ס
ותחת כי חסז את אצותיך ויצחר צצרו חחריו ויוליחך צפניו
צכחו הגדול עמלרים (דצרים ד', ל"ז) ופי' צפניו כמו שתרגמו
יוכתן צחפי רעותיה, כלשון צפני עלונו צדחז"ל, וחור סס או הנסה
חלחיס לצח לקסת לו גוי עקרב גוי וגו' (סס סס ל"ד) וחורו
צמכילתח צפ' ויוטע שאין חלעוד לומר גוי עקרב גוי חלח כחדם
שהח שווע את העובר עוועי הפרה. וחלולי כך היה נסחר צנו
השעצוד שנקשעצדנו לפרעה צמלרים והיה גורלנו כגורלם וחלקנו
כחלקם וחורעותיהם וחורעותינו וזהו השעצוד שהיינו עדיין
עשועצדים לפרעה צמלרים. וע"כ חלח חור עצדים היינו חלח
עשועצדים היינו. שכצר חפטר טילחו ועצדות חבל עשעצוד
לא ילאו.

**והנה ע"כ כלל התשובה וועתה יפרוט לו על כל שאלותיו
וכפי דעתו וכפי דעת צנו חציו ונלמדו.**

מכאן ואיקך פיסקא אחרת והוא בחיוב סיפור יצ"מ.
ואפילו ברנו חכמים וכו'. הגר"ח מוסק חפי' כלנו

זקנים וכן כראש ופי' האצטנאל דל"ג ליה, אצל בכל הנוקסאות
 איתא, דלאו כולנו על כל ישראל קאמר, שכל ישראל חי אפשר
 שיתנונו לזקנים, שעל נוי יתנונו, אלא אפי' כולנו הנוקצין קאמר,
 אונס כולנו יודעים את התורה לאו אהכונים כזונים וזקנים
 קאי, דאטו ק"ד דהכונים כזונים וזקנים לא ידעו את התורה, אלא
 הכי קאמר אפי' בזמן שלא יהא לריך ללמד את התורה ולא ילמדו
 לנכות זקנים לכך, והיא בזמן שתמלא הארץ דעה את ה' כמו
 שכאמר ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו
 את ה' כי כולם ידעו אותי למוקטנס ועד גדולס נאס ה'
 (ירמיה ל"א, ל"ג), וזה יהיה בגאולה האחרונה שעליה אמר ולא
 יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל ונאמר כי חס חי ה'
 אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל ונאמר לפונס ונכל
 הארלות וגו' (שם כ"ג, ז' וח') אפי' באותוהזמן ונאמר עלינו לקפר
 זיל"ע וע"כ לריך להגיה ואפי' כולנו יודעים את התורה.

וכר המרבה לספר ביצ"מ הרי זה משובח.

נוקסת הרעצ"ס שכל הוואריך לקפר זיל"ע ו"ה"ז ונשובח, ובאצטנאל
 הנוקסא וכל הנוקסא זיל"ע וכו' וכ"ה צחצצ"ץ, וי"ג שכל הנוקסא,
 וכתב האצטנאל ה"ג וכל הנוקסא וכו' ול"ג וכל הנוקסא וכו'
 דכיון שהיא ונאמר עלינו לא אורינון צה ה"ז ונשובח וכו', ואנו
 ונציאין ראיה ונעשה דר"א וחציריו ואפ"ה ספרו כל הלילה וכו',
 וכן פי' רוב הנופורקים, ולקון הסצלי לקע והנה ונציא ראיה
 הלכה לנעשה ונעשה צר"א וכו', והרב חיד"א צפי' על ההגדה
 שנחת הרגל, אומר דבר נאס, וכל הנוקסא אפי' כהנים ולוים
 וגרים שלא נשתעצדו, ונניתי ראיה דר' יהושע צן חנניה היה לוי
 וראצ"ע ור"ע כהנים ור' עקיבא צן גרים, ופרפרת נאס היא וספיר
 לאמרו, ולא נמנעתי מלכתצו.

מעשה וכו', צוכילתא סוף פ' צא שנינו, ד"א וזה העדות

וגו', ר' אליעזר אומר וננין אתה אומר שאם היתה חצורה של
 חכמים או של תלמידים שלריכים לעסוק בהלכות פסק עד הלכות וכו'.
 והציאו הריעצ"א צפירושו וכתב שהוא קוצר שזמן אכילת הפסק
 וההלל עד שכגאלו ונאמר ההגדה לא כראש כן אלא כרבנן
 דאמרי עד עמוד השחר. ודוגמת ונעשה זו צר"ג וזקנים הצאתי
 לעיל ון הנוקסא צקוף הוואמר על הנוקסא.

בני ברק, היא עיר צנחלת בני דן (יהושע י"ט, ו"ה) וצצצלי

הלקט כתב ווקוס ונחלחל בנימין והוא טעות קופה, והיה ווקומו
 של ר' עקיבא כו"ס בסקנהדרין (ל"ג ע"ג) אחר ר' עקיבא לזכי
 ברק, ובטבת (ו' ע"ח) ספרו ח"ר יהודה ונעשה בורחן של זכי
 ברק שפקקו נקציו ונע"ט לומר נכנס ראז"ע ור"ע והזיעו בו.
 ואפשר שהיה באותו המאורע דהכא. ובטבת בחרא (קנ"ד ע"ח)
 סיפרו ונעשה שאירע לזכי ברק ובאו ושאלו את ר"ע. וספרו
 בכחוצות (קי"ג ע"ג) ורמיי בר יחזקאל דאיקלע לזכי ברק ואמר
 היינו זבת חלב ודבש. וזכרה בגיטין צפ' הנזקין וזכי זכיו של
 המן לינודו תורה לזכי ברק.

עד שבאו תרמיריהם וכו'. בהגדה עם פי' ברית
 נעשה נעשה ברלין חס"א, הנוסחא עד טצאו התלמידים, ויראה לי
 דנוסחא הגונה היא.

הגיע זמן ק"ש של שחרית דזמנה ונסיכיר צין תכלת
 ללצן ולר' אליעזר צין תכלת לכרתי. וכחז ר"א לאחדקסוטה
 טזו הפיקקא לא נוולחט עוד צסוס ונדרט ובחוספות בכחוצות
 ק"ה ד"ה דחטיב, הציאו ונעשה זו סתמא, ובצ"ז (ו"ה ע"ח)
 ד"ה אור ר"ע, אורו דכונו כן וזכיר באגדת פסח ר"ע קודם
 ר"ע. ונזה דן החכם ריע"ל לוכן שהגדה שלפנינו היא נוקר ונעשה
 זו. אונס ונראיות כאילו אין לדון, כי לא ראינו אינה ראייה, וכונה
 וכנס צרייתות ואגדות עתיקות ויסנות כאזדו ונחתנו. ובגוף הדבר
 דנו עם הסו' בכחוצות דפעמים ונקדימין אף לוי שאינו חסוב
 יותר, דהכי כווי אשכחן ונעשה בר"א ור"י וראז"ע ור"ע, אעפ"י
 שהיה ר"ע חסוב וראז"ע שהוא היה ראש לחכמים ובכל דוכתי
 אורנין כגון ר"ע וחזיריו (פסקים כ' ע"ח), ובקיליה פ"ק דיצוות
 (ע"ז ע"ח) גזי ונעשה דר' דוסא צן הרבינך דאור להס ר' יהושע
 אני אלך ואחריו מי ראז"ע ואחריו מי ר"ע ובסנכנסו אללו אור לו
 לר' יהושע יש צן לעזריה חזירנו, הרי לא היה יודע שר' אלעזר
 בעולם, ולר"ע אור אהה הוא שטנך הולך וקוף העולם עד קופו.
 ואפ"ס וזכיר ר' אלעזר ברישא, היינו טעמא שהיה ונעשה
 ויחסקת יותר ור"ע שהיה עשירי לעזרא וגם צטציל נסיאתו וכו'
 (ועיי' צרכות כ"ז ע"ג שאמרו על ר"ע דלית ליה זכות אבות
 וראז"ע כהן היה ודור עשירי לעזרא), והנה נהה שהציאו ופסקים
 אין ראייה טעם דיצרו עליו אחר וניחתו, וחזיריו היינו הרובי
 ונלכות, והחסיצו לר"ע יותר וכולם. ונהה שאמרו וגם צטציל

נשיאותו, היינו צהאי ונעשה דהכא, אצל כשהלכו לר' דוקא צן
הרכיבך עדיין לא היה נשיא שאלמלא כן היה ר' דוקא יודע
אותו, אלא כצדוהו לפי שהיה כהן ועשיר כו"ס בצרכות שם.
וצע"ז שם דצרו לענין ריה"ג ור"ע ובתצו, דכמו כן מוזכר באגדת
פקח ר"ע קודם ר' ערפון שהיה רצו כדמשמע בפ"ע דכתובות
(פ"ד ע"ג). והנה ונהתם וודאי ל"ק שאם אומר שם על ר"ע ור"ט
הלכה כר"ע ונחצירו ולא נוצרו, הא נסיק התם דאיפלגי זה וזו
קצר ר"ע רצו הוה וזו קצר חצירו הוה. ולייטצ דצריהם כ"ל
ד"ק דכיון דו"ק רצו היה, הנה היה עכ"פ גדול ור"ע ואעפ"כ
ר"ע קודם ר"ט. ואני אוסיף דצקוף וכות (כ"ד ע"א) איחא וכצו
היה ר"ג ורצ"ע ורצי יהושע ור"ע וכו', ויראה שזה הנאורע היה
אחר ששועשו שניהם ר"ג ורצ"ע צנשיאות. ולעיל צקדר הקיצה
כתצתי דכקדר שהיו מקודרין חסוב להו, רצ"ע שהיה נשיא
צאמלע ולנועלה היונו ר"א ור"י, ובכל מקום ר"א קודם לר"י,
ולנועה היונו ר"ע ור"ט, ויראה שלפי שנקום צני צק היה
יציבתו של ר"ע חלק לו ר"ט כבוד להקדיונו. ומה שחשצ החכם
ר"א לאנדקוועה כי זה הנאורע הוא הנאורע דתוספתא
דר"ג וזקנים שהיו מקוצין צצית ציהוס צן זוכין צלוד ואינו אלא
חילוף נעשיות, צורכא היא, ואם היה ר"ע שועו היה אומר לו
לא ירד צני עומם.

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים
שנה וכו'. זהו ראי' לנחש שאמר חפי' כולנו יודעים את התורה
דהיינו ליוות הונשים, וכדנסיק דצרי חכמים, וכעין זה הציא
בעל שנתח הרגל צשם גדול אחד. וכתב הריעצ"א ולדעתי הא
דחקן מוזכרין יל"ו צלילות, כצרי רצ"ע נקתוה נעשה זו, ונו"ו
נדרצנן ד"ה מוזכרין יל"ו, ולא נחלקו אלא נדאורייתא, וקיי"ל
כצנן וסיינו דאר"כ לדרו עצדיה צפקוקא קנא לערן וכו'. וראיתי
דצרי הראשונים והאחרונים שנתצלצלו צשועה זו, ואני פירשתי
צקפר אולר החכמה והנודע. דרצ"ע קצר דאכילת הפכה נדאורייתא
הוא רק עד חלות דכתיב ואכלו את הצפר צלילה הזה וכאמר
להלן ועצתי צח"ו צלילה הזה נח להלן עד חלות אף כאן עד
חלות ח"ל ר"ע והלא כצו נאמר צחפזון עד שעת חפזון וכו'
(צרכות ע' ע"א) וא"ר אצא שם הכל מודים כשנגאלו ישראל
מוולרים לא נגאלו אלא צערצ וכסילאו לא ילאו אלא ציוס וכו',

וכעין דפליגי אמוראי לענין קמיכות גאולה לתפלה (עס ד' ע"ג)
דר"י קצר גאולה צאורחא הוי וריז"ל קצר גאולה וועלייפא לא הואי
אלא מלפרא (כ"ה הנוקחא הישרה עיין ד"ס עס), וכיון דכתיב
(שמות י"ג) ויהי היום הזה לכם לזכרון וגו' וצקדקים הולך הלילה
אחר היום, ח"כ צעי זכרון ליום י"ד לזכרון הגאולה שהוא יום
הפסקה, וכונ"ש צע"ו יום לחדש הראשון ונוחרת הפסקה ילאו צכ"י
(צמדצר ל"ג, ג'), ועוד כתיב (דברים ע"ז, ג') לענין מלות לחם
עובי כי בחפזון ילאת מל"ו לוען תזכור את יום לאתך מל"ו כל
ימי חיך. ח"כ צעי זכרון ליום ע"ו, והאיך יתקיימו שניהם אל
סמוכירין צלילה וציום, וחכמים דפליגי עליה ק"ל דלא צעי זכירה
רק לגאולה וועלייפא דהיינו ליום ע"ו, וצודאי בהזכרה פעם אחת
ציום ד'. וצא צן זומא ודרש מדכתיב כל ימי חיך צחו"לם ולא
צקמ"ץ חטו"ף וצמקיף ח"כ ענינו כולו של יום דהיינו ציום וצלילה.
ועיקרו של המאמר צושכה קפ"ק דצרכות וצחוספתא עס וצמכילתא
דצא פע"ז, ועיי"ש צו"ע אות כ' וכ"א, וכיון שקתס רבי דמזכירין
יל"ו צלילות דכו צה האמוראי (עס י"ד ע"ג) אס לומר להזכרה זו
פ' לילית כמו ציום או לא. וצן זומא קצר שאין מזכירין יל"ו
לע"ל וחכמים נחלקו עליו, ואף ראצ"ע חולק עליו לענין זה ופי'
הנוקחא דירוניה שהיה מנהגם ליצבע חי' ה' אשר העלה וגו' ולע"ל
לא יצבעו אלא בגאולה האחרונה עיין צמכילתא עס. וקגנון הרי
אני כצן שצעים שנה ולא זכיתי וכו', נאלא צמכילתא עס לר'
יהושע שאמרו על דרוש שאמרו לו התלמידים מוסם ראצ"ע.
וכחצ צעל הלל וזמרה, שראצ"ע צאותו הלילה שהיו וקובין צכ"י
צרק אמר לזה, ולא מלאתי מוס ראיה לדצר, אלא שצשצלי הלקט
הנוקחא אמר לו ראצ"ע הרי אני וכו', והגיה החכם המו"ל מוהר"ש
צאצער אמר להם. אצל לא מלאתי נוקחא זו צמוס וקוס, אלא
צקדר ההגדה להרנצ"ס, ואס נוקחא מקויינות היא, יהיה עיקר
המאמר בהגדה זו ומכאן הועתק אל הנוקחא והצרייתות.

ג) עקרה שר ההגדה ומקדים לה פתיחה ומתחיל בגנות ומסיים
בשבח לבא אל הדרוש והורך ודורש כל הפי' שה.

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה
תורה לעמו ישראל ברוך הוא כנגד ארבעה בנים

דברה תורה וכו'. וזנוקת המוצ"ס צרוך הנוקוס שנתן תורה
לישראל צרוך הוא כנגד וכו', וכ"ס נוקמת ר"ע גאון וזאזודרהס,
וזסצלי הלקט צרוך הנוקוס צרוך הוא צרוך שנתן תורה לישראל
צרוך הוא, ולסון רס"י כסאתה רולה לדרוש צנוקרלות הללו לריך
לוור קודס לכו, צרוך הנוקוס שנתן תורה לעמו ישראל צרוך הוא
ואח"כ לוור כנגד ארצעה צנים וכו', וא"כ ל"ג צרוך הוא קנא,
וכן צפי' האצרבנאל ל"ג צרוך הוא קנא, אצל צכל צו וצתסצ"ץ
הגי' כונו שהוא לפנינו, וכתצ צכל צו לוור כאן ד' פעמים צרוך
לפי שרלה לוור אח"ז כנגד ד' צנים וכו'. והחכס ר"א לאנדסהוטה
כתצ שאף צתניא וצנוסזור ספרד ל"ג צרוך הוא קנא, אכן צנוסזור
רווא גריס ליה, והציה צסס ווהריע"ל לוכץ שהלסון צרוך הנוקוס
צרוך הוא הוא לסון סגור צתניא דצי אליהו וצתנחוווא שנתחצרו
ציוני הגלוים, ונוזה הוא דן שוואור הזה הוא הוספה וואחרת,
וכנגד זה הציה הוא ראה על קדוות נוקחא זו ונוסנה דעדות
ספ"ה שסנו שס צענין הסנהדרין שהיתה יוסצת צלסכת הגזית
ודנה לת הסהונה וכסנוולא צו פסול לוצס שחורים וכו' ושלא
נוולא פסול לוצס לצנים וכו' ויו"ט היו עושין שלא נוולא פסול
צזרעו של אהרן הכהן וכך היו לווריס צרוך הנוקוס צרוך הוא
שלא נוולא פסול צזרעו של אהרן וצרוך הוא סצחר צאהרן וצצניו
וכו' ע"כ. והנה כצר ראינו שאין נוקחא זו ונקיוות, סצהרצה
נוסחאות ליתא צרוך הוא קנא, לוונס סנקרא הסס ונקוס זהו
וופורקס ואין לריך ראה, וכצר הרצה החכס הנ"ל להציה ע"ז
דוגוואות הרצה, ונווסנה שהציה אין ראה גוורה שאפשר לפרשה
צענין אחר, וז"ל התוי"ט שס, ע"ס שלסכת הגזית נקראת ונקוס
סעליה נלוור וון הנוקוס אשר יצחר ה' וכו' ולפיכך היו ווכנין
עכסיו הס"י צסס ונקוס לוור שהוא הנוקוס האותי המגציל עולם
וולואו צכחו יתצרך לוונס לא הגצלת ונקוס, שלכך הזרו וואורו
צרוך הוא להורות זה שאעפ"י שאורנו והגצלוהו צסס ונקוס על
שס שהוא ונקונו של עולם הנה צרוך הוא וולהזכירו כן ע"ס הגצלת
ונקוס כי אס וולד שהוא היי עולם ונקיוון ע"כ. ולפ"ז הפירוש
הוא צרבה ויוחדת וואותו הנוקוס דהיינו צלסכת הגזית. ונה
סיקתור זה הפירוש הוא ונה סנוולא צהרצה וקוות כיוי הסס
ונקוס, ונוולא ג"כ צאצות פ"צ כלוה וון הנוקוס צרוך הוא, ויראה
ססוקיפו צרוך הוא לצרר ונה סכונו צולת הנוקוס סהכוונה על

השם, וכמו שמוסיפין צרוך הוא בכינוי השם, הקדש, או כפי
נוקחה האחרונים הקדוש, שאומרים תמיד הקצ"ה ובארנוית קוב"ה.
גם זיחור השם ווקוס כ"ל שאינו מענין הגבלת ווליאות דבר,
אלא המ"ם של ווקוס רומזת על נושא את הקוס וכרצה שנות
שכצנו צו"ם, וולת קוס רומזת על כל המליאות, ועי' ווקוס נושא
המליאות, גם צרוך הוא יש לפרשו צדך אחר לא כהתוי"ע, וגם
לא כפירוש השצ"ץ והתניא שהציא החכם הכ"ל שפירשו וצרוך
הוא ועלמו זולת צרכותינו, שאילו הפירושים כ"ל רחוקים, אלא
שולת הוא רומז על השם, והוא וכינויי השם, וזה וצואר צכום
ווקומות כמו שכתבו החוק' צקובה (ו"ה ע"ה) על חני והו, וכן
צרש"י עה"ת צפ' צלילה הוא (צרחסית ל', ע"ז) הקצ"ה סיעו
וכו'. וכן פירשו צפ' צלק ההוא חונר ולא יעשה שאינו ה"ה השאלה
אלא ה"ה הידיעה עיין צתנחומא. חונס על ה' גופא דנוס' וודות
יש לדון אם אינו הוקפה וואחרת, ויש ראה להשערה זו שהרומז"ם
לא העתיקה צהלכותיו, ועל סיפא דצרוך הוא שצחר וכו' רומז
צשיעה ווקוצלת צדפוס ווילנא שאינה ווהושנה. אח"כ כתב החכם
הכ"ל צשם הונחה ר"י רייפמאן ז"ל טראש הווקוצים חונר צרוך
הווקוס והווקוצים עונים צרוך הוא, וכן צצרוך הוא צתרא, והציא
הוא ראה לדצרו, וצאנות הלצ ווקבים לזה הפירוש, חונס חפ"ה
כיון שרוב הנוקחות ל"ג צרוך הוא קנא וגורסין צרוך הוא צתרא,
כראה שעיקר הנוקחא הכי, ואין הווקוצין עונים צרוך הוא אלא
פעם אחת. וצענין צרכה זו כתב הריעצ"ה לפי שלריך לדרוש ד'
פסוקים חלוקים וכו' צעק ד' צנים לכך ונחיל לצרך את השם
שנתן לנו חורה שליונה, והוא כעין שכתב רש"י, וכעין זו היא
צתצ"ץ. אלל יותר כראה שתיקנו צרכה זו על הדרשה סידרוש
וארנוי אצד חצי, והוא חונרה קודם פתיחת הדרשה. ולפי שכבר הוא
פטור וצרכת החורה שצרך צשחרית תקנה לחונרה צלל שם
וולכות, וצרוך הווקוס הוא עופס צרכה צלל שם וולכות. וענין
הד' צנים כבר פירסתי צונשנה ד'.

וכתב הריעצ"ה צפיקא ושאינו יודע לשאלו, וכנודומה לי
שאין לנו עכסיו וולאין ידי חוצותינו ווכל זה כי חעפ"י שאנו
חונרים ההגדה צלה"ק ראוי היה לפרש לנשים ולקטנים יליחא
וולרים.

יכול מראש חודש וכו'. צפ"ה הצרכנאל הגי' והגדת

לצנך יכול ונר"ח. וצנוקה הרנוצ"ס ת"ל בעצור זה לא אונתי וכו'.
ועיקרו צנוכילתא דצא פי"ז ועיי"ש צנו"ע אות י"ע. וכתב הריטב"א
יכול ונר"ח כדרך שדרש ונשה רצינו צנוכרים. י"ג אלף צנון שיש
מלה וכו'.

מתהרה עע"ז היו אבותינו וכו'. אמר שהקדים וצוא

אל הפתיחה בצרכת התורה, ואמר שהתורה דצרה כנגד כל מיני
הצנים, ואמר שטיקר החיוב לזה הוא עכשיו צטעה שאלה ומור
מוכחים על השולחן, הוא צא אל פתיחת הדרוש ומתחיל בגנות
ונוקיים צטעה. ולשון הכלצו כאן היא תחלת ההגדה ומתחיל
בגנות ונוקיים צטעה. ופי' צעל אות ליעקב, שמתחלה היה לנו
לחצות עע"ז כו"ש יטצו לחצותיכם ועולם ועכשיו קרצנו הנוקוס
לעצודתו ואין קרוין לחצות אלף ג' לחצותם ילחק ויעקב והיא
פרפת נלה, אונס פטעו שלא הקפיד צעל ההגדה וקרא אותם
לחצות לפי שכך הוא לשון הנוקרא.

ברוך שומר הבטחתו וכו'. כ"ל דהיינו ונוקיים צטעה

שהיא צטעהו של הקצ"ה. ועויין הנוקוצין צרוך הוא, כנו שפרטנו
לעיל. וגי' הרנוצ"ס שהקצ"ה ונחטצ חתהקץ וכ"ה צקדר ר"ע גאון
וצכל צו, וצטצלי הלקט הגי' ונחטצ חת הקץ לעשות וזה שאמר
לחצותם לחצו, וכ"ה צפי' האצרבנאל צק' זצח פסח, ופי' צטצלי
הלקט צטס לחיו ר' צניוין דאגאלה לחרונה קאי להחזיק לצ
אוורי ההגדה לפי שצצקורת צין הצתרים הראה לו הקצ"ה
לח"א כל הגליות וטעצודן וגלותן וגאלתן. וכן פי' צעל אות
ליעקב, וצעל כן לא אמר צרוך שטער וכו'. ואלו הדצרים ונוקדים
צצ"ר פונ"ד שהראה לו הקצ"ה חת הנוכיות והצטיחו צחרץ עטרה
ענווין שהיא לע"ל. וכן ונחטצ שכך כוונת צעל ההגדה שאל"כ
היה אוור צרוך הנוקוס אשר טער הצטחתו לחצותם, אלף שהוא
טער חניד הצטחתו לישראל וכנו טנוקיים והוא טענודה וכו',
וע"כ נוסחת ונחטצ חת הקץ עדיפא, וכנו טאנר לח"א וכו' היא
עפ"י ונדרשות וכנו טתרגס טס הכתוצים צתרגוס יונתן, ועכ"פ
נוסחת כנו טאנר, נראית עיקר, וי"ג כוה טאנר.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'. גי' הרנוצ"ס

היא טענודה וכ"ה צאצרבנאל. ול"ג לכלותינו קנא, וכתב צפי'
האצרבנאל ל"ג לכלותינו שהוא פרעה והוא לא כוון לכלותם אלף
לסעצדס, וגי' אלף צכל דור ודור. וצקיטעא צקדר ר"ע גאון הגי'

אלא הקצ"ה וליכנו, ויראה דל"ג אלא קנא ונוקחא אחרת הוה
ליה אונס צפי' האצרכאל ג' בתרווייהו אלא. ובאצודרס כתב
ולא גרסינן אלא הקצ"ה כ"א והקצ"ה וליכנו וידס וכ"ה בקדר
ר' עמרם ורזיכו קעדיה. ובהגדה עס פי צרית ונטי ונטי הגי'
שלל אחד בלכד עונד וכו' וא"כ. ופי' וסיא טעודה וכו' הוה
קיום הצרכה צרוך טונר הצטחתו וכו', וסגירקא היא, או וסיא,
כתלת צגי' ונחטב או חישב, דחי גרסינן חישב את הקץ וקאי על
גלות וולרים ל"ל וסיא, אונס אי גרסינן ונחטב ל"ל היא. ובצרכה
זו קיים צעל הגדה את הפתיחה, וסיא ונתחלת בצרכת התורה
ווקיינות צטבח ובהודאה על ההצטחה ונכאן ואיך עיקר הדקשה
טדורט ונארמי אובד אצי.

ד) עיקר הדרשה.

צא ולמד וכו'. סגנון זה אינו רגיל ולא נודע לי רק
בסנהדרין (פ"ו ע"א) אונת לא ולמד וי"ג נדות טצטורה, והוא
צרייתא צוכילתא דיתרו צפ' לא תגוב, ושס איתא נני לא ולמד,
ועל הרוב הסגנון הוא לא וראה, ד"ע ונכילתא דצטלת צפ' ותכס
את הונחה, צתו"כ ויקרא פרק ה', קדושים פרק ע', בחוקותי
פרק י"א, ובכונה וקוונות (ונוה צצצלי פוק ועיין), או צא וראה,
ד"ע ונכילתא יתרו פ"י צפ' אלסיס אחרים, קפרי נטא פ"א ח'
ובכונה וקוונות, או אתה וולא, ד"ע ונכילתא צטלת צפ' ויהי
צאטוורת ובכונה וקוונות, והסגנון אתה וולא, צא וראה, הוא
למרה צונדרסיס. ויש לדון וזה לדעתי שסיא סגנון קדום שלל
נשתמשו בו האחרונים.

ובתחלת הדורש פתח צנה דקיים האיך הקצ"ה טונר
הצטחתו, ונתחיל ציעק טנתקייננה צו גלות הראשונה טגלה
ונאלכו לארס, והצטיחו טסס י"ת והנה אנכי עונך וטנרתך צכל
אשר תלך וגו' (צראטיה כ"ה, ע"ו), ונחטב לו את הקץ לגלותו
זאת ואמר לו טוב אל ארץ אצותך ולמולדתך ואסיס עונך (טס
ל"א, ג'), ובקוף גלה לולרים ואמר לו אנכי ארד עונך וולריננה
וגו' (טס ו"ו, ד'), והיה יעקב כלרך לטעורה גדולה ויתירה, טהנטיעה
כטלונחת ונחלדמה כלרכת לטעורה יוטר ונעעץ הגדול צקעיפוטיו
וענפיו, כי העץ הגדול אף אס יוטחתו ונקלת ענפיו יתקיים

גזעו חולם אם תקטף הנטיעה הלוואת היא נעקרת כולה, אף
כך יעקב היה לריך לשוירה יתירה שלא יבעל זרעו של אצרהס,
וכסנזדווג לו לצן צרדפו אותו נגלה אליו ה' וזהו ה' השמר לך
מן תדבר עם יעקב וטוב ועד רע, וזה שאמר צעל ההגדה ולצן
צקס לעקור את הכל, ופי' בהגדה קונטרס ונעשה צר' אלעזר
פראג תקע"ח, שאמר הצכות צכותי והצנים צני (שס ל"א, ו"ג)
והיה מדיחם אל גלוליו ותרפיו, והנה צאמת אור לו יעקב כי
אורתי מן הגזל את צכותיך ונעני (שס שס ל"א), ואומר לולי אלתי
אצי וגו' כי עתה ריקס שלחתי וגו' (שס ו"ג), והיתה וזה
שצקס לצן רע יותר לזרעו של אצרהס ונעה שעשה פרעה, ונעה
לא ולמד איך השס י"ח שומר הצעתו. ודרש בן לפי שחפס
הכתוב ארנוי אצד אצי, ולא אור וענית ואורת לפני ה' אלתיך
יעקב אצי ירד ונלריוה וגו'. וכתב האצודרהס שהיא כתרנונו
לצן ארנוה צעל לאוצדא ית אצא. וכן פרש"י עה"ת הזכיר
חקדי הוקוס ארנוי אצד אצי לצן צקס לעקור את הכל, וכן תרגמו
יונהן לארס נהריא נחתת אצונן יעקב מן שירויא וצעל לאוצדותיה
ושציה וינורא דה' מן ידוי וגו'. אונס הראצ"ע חפס ע"ז הפירוש,
וכתב ונלח אוצד ונפעלים שאינס יולאים ואילו היה ארנוי על
לצן היה הכתוב אומר ונאציד או ונאצד, ועוד וזה טעם לומר
לצן צקס להאציד אצי וירד ונלריוה ולצן לא סצב לרדת אל
נללים, והקרוצ שארנוי הוא יעקב כאילו אור הכתוב כאשר היה
אצי צארס היה אוצד והטעם עני וכו' והנה הוא ארנוי אוצד
היה אצי והטעם כי לא ירשתי הארץ ונאצי וכו'. וצאמת פשוטו
של ונקרא ונכיה כפי' הראצ"ע, ור' וואלף היידענהיים צפירוטו
נרח להוכיח שהיא פעל יולא, ורנז עליו ונור"א לאנקהוטה
בהקדמתו להגדה, אונס צזה לא קרה קושיה הראצ"ע וזה שסקסה
ועוד וכו'. וצקפרי ס' כי הצא שנינו, ארנוי אוצד אצי, ונלמד שלא
ירד יעקב אצינו לארס אלל לאוצד ונעלה על לצן הארנוי כאילו
איצדו, וכחצתי שס צו"ע אור ד' כלו' להכי קרי ליה ליעקב ארנוי
אוצד שנעלה הכתוב על לצן כאילו איצדו, שאילוולל הלינו הקצ"ה
לא היתה ירידתו של יעקב לארס אלל להיות אוצד, וצקפז"ו ג'
ארנוי אוצד אצי העלה הכתוב על לצן הארנוי כאילו הוא האצידו
ליעקב ונלמד שצקס לעשות ולא עשה וכה"ל לולל אלתי אצי וגו',
ובילקוט ג' שלא ירד יעקב לארס אלל לאצדס, וכלו' להאצד אלל

קייט הכי ונשום ציט גדא, אלזל זכתי"ן ז"א ג' טלח ירד יעקב
 לארס אלח ליאזד מן העולם וכו' ע"כ. ועכ"פ גס חז"ל לא עשו
 מלח אוזד פעל יולח וגם הס פירשו כפי' הראז"ע ארנוי אוזד
 היה אזי, אלח זאו לדרוש למה קרא הכתוב את יעקב ארנוי
 אוזד, וכי לא מלח המקרא לתאר את יעקב אזינו אלח צטס ארנוי
 אוזד, ופי' טזח הכתוב להשניעך שהוא נעלה על לזן כחילו
 איזדו, וכן הוא טעם צעל ההגדה הזו.

והנה הוא דורש ד' פסוקים שהם כוללים ד' ענינים,
 הירידה לנלרים, הענוי טס, השועה אל ה', והסולחה לחירות,
 וכתב האזודרזסס ודורש וכו', הוא דורש עתה כדחיתח צספרי,
 וכן חיתח צפי' הריטצ"ח ויגר טס העתיק וחספרי. חונס צספרי
 שלפנינו יש חיה סינויס ורוב הדרשה קטיעה טס, ורנו הכוחס
 וכו' הגדה עיי"ט צו"ע חות ז' וחות י'.

פסוק א' הירידה למצרים.

וירד מצרימה אנוס עפי' הדבור. וצספרי ליתח,
 וכן כראה ופי' הריטצ"ח שהעתיק לעיל דל"ג לה צספרי, וצקד
 הגדה להרנוצ"ס כנוי ל"ג ליה, אלזל צספז"ו גריס לה ומסייס
 טכאמר לח"ח כי גר יהיה זרעך וגו', וכתצתי טס צו"ע וכראה
 דכל"ל ונוקחת ההגדה שלפנינו קטיעה. והטעם שקיטעו זאת
 הנוקדריס לפי שכולח נוטך אלעיל, וצסוף הפתיחה כזר הזכיר
 כמו טאמר לח"ח צין הצתריס וכו'.

ואבאר קלת הדצה, קגנון דרכי הדרשות רזיס הס. חונס
 קגנון דרכי הדרוש טנטחוטטו צו כאן צארצעה פסוקיס חלו, הס
 א) ויה שקלר הכתוב כאן לרנו צוולה אחת והוא מפורש צווקיס
 אחר, והקגנון הוא כנה טכאמר. ב) טתפס המקרא מלה ניוחדה
 והיה יכול לתפוס מלה אחרת, והקגנון הוא מלמד וכו', ולפעמיים
 מציח לזה הליווד עוד רחיס טנפורש כן צווקיס אחר, וכאן הוא
 כרנו צוולה אחת. ג) הוא טקגנון המקרא ולטונו מלמד כך, וח"ל
 לזה רחיס עוד. ד) טנפרש טטעוטה המלה, והקגנון הוא, זה, או
 זו, או חלו, כפי הענין, וח"כ מציח רחיס טכך הוא. ה) טמזחר
 ויה שהוא יולח מוטעוטה לטון המקרא ד"ו ויוליחנו ה' מנלריס,
 לא ע"י מלחך. ו) ויה שהוא מוסיף לפרש המקרא, ואינו מפורש

ולא נכוננו כאן אלל הוא ופוקס צוקוס אחר, והוא לריך לרליה
שהוא ופוקס צוקוס אחר, ונזה העין האחרון הוא הדרוש אלוס
עפ"י הדיבור, וזה לריך לרליה אלל שהוקדר קיעע הרליה כנו
סכתצתי. וגי' רש"י עפ"י הדבר, וכחצ לשון וקרא היל והדבר
חין צהס. וכ"ה צכלצו ועיין ונ"ס צו"ע צריס וכלחא.

ויגר שם, מלמד שרא ירד יעקב אבינו להשתקע
וכו'. צקפרי גרסינן ונלמד שלל ירד להשתקע אלל לגור שס,
סנא תלמד ירד ליעול כתר ונלכות ת"ל ויגר שס, יכול צאוכלוסקין
הרצה ת"ל צנתי ונעט כנה סכאור צסצעים נפס וגו'.

במתי מעט, כמה שנא' בשבעים נפש ירדו
וגו'. פי' צעל סנחת הרגל דהול"ל וירד ונלריוס צנתי ונעט
ויגר שס, אלל סצח ללמד וירד ונלריס ויגר שס סתחלת ירידתו
היתה לגור שס כו"ס, וע"כ הציח רליה סצתחלת ירידה היו
נתי ונעט לאפוקי שלל תלמד שללחר סגר שס היו נתי ונעט.

ויהי שם רגוי, מלמד שהיו ישראל מצויינין שם.
כך הוא נוסחת הרנוצ"ס וכ"ה צסצלי הלפט, וכחצ ווהר"ח
לאנדקסועס סכ"ה צנחזור קפרד, ונפירוקי הנפורסיס ווכח
סכך גרסו, לשון פרש"י שהיו ישראל ונלויניס שס גרסינן סכתאספו
שס צוקוס אחד שלל כתפרדו צנלריס ל' ליון. פי' לפירוקו
סענין ונלל גוי היל קיצוץ ואסיפס, ונלור ונלויניס שס גרסינן,
לפי סננללח גירסא אחרת הציחה הריעצ"ח, וז"ל ויהי שס לגוי
(גדול) ונלמד שהיו ישראל ונלויניס שס, כך אלו גורסקין ופרש"י
לשון ליון, ונלוקסיס צוקוס אחד שלל כתפרדו צעריס ולכך היו
נרלין לגוי אחד וזהו נס ונש"י כדי סיהיו עוזריס זה לזה כי
הפירוד הוא קצת הגלות, וליח דנפרטי ונלויניס צעלי קווס
צעלי פרלוף וכ"ה צצ"ר, וכן יס גורסקין ונסוייונין, שהס ניכריס
צנלצוסיס צעניניס כגון ליח צצגדיס וכילל צו, ודייק לה
נדכתיצ ויהי שס לגוי (גדול) כי כיון טיש להס כנה דורות שהיו
ונשועצדיס להס איך יהיו שס לגוי צפ"ע, אלל ודאי לפי שהיו
ונלויניס שס ונסוייונין צעכסיקיס וכל רואיס יכירוס כי הס
זרע אצרהס קדוש ה' וכו'. ועל דרך זה פי' סכלצו והאצרצנאל,
והרשצ"ס פי' ונלויניס ונסוניס עלנוס צלצוסיס, והתשצ"ץ פי'
אורו ז"ל צנוס' יונל סוויניס סל ישראל לא פירסס יסיצה ונשס

וכו' והיו נתייחסים לא"ח סנקרא חזרם העצמי סכא' ה' חלהי
העצמים נקרא עלינו. ולפי חלו הפירושים עיקר הדרוש הוא
וולטון שם לגוי. חבל לפירוש אית דמפרשי בעלי קווא וכו' דריש
לגוי גדול, ובספרי הגי' לפיכך ויהי שם לגוי גדול וולמד וכו',
ובפי' הגדה באור ילחק לר' ילחק הלוי בצרכא תקו"ע, חכמים
וולויינים שרים וחשובין ואין ונכין מלך חלא מדעתם אשר נוסכה
להם ונועשה יוסף דיוסף קנה הולרים לעצדים, ולפי פי' זה
היו לגוי גדול קודם שסם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף. ובעל
סאחת הרגל כתב, ופי' גדול באיכות דצכמות כזר אמור עלום
וכו', וכן הביא בעל סצלי הלקט צסס ר' ישעיה זל"ל, פי' לגוי
גדול אינו נודר צרצוי עם, שהרי אמור לפיכך ועלום כזה סכא'
חלא פי' לגוי גדול שהיו גדולים וחשובים צולרים כמו שאומר
חדס גדול וכמו כן וגם האיש נעה גדול נאוד, ואעתיק עוד
דצרי הגר"ח כל אונה נכרת ד' דצרים ללסכותם צאלכותם
לנוספחותם צגוייהם, ופי' צגוייהם צנינוקיהן וכן כל אונה נקראת
ע"ס הכינוק וכו' היו וולויינים צנינוק. וחלו הפירושים יהיה
הדרוש מן לגוי גדול.

רגוי גדול ועצום, כונה סכאמר וצכ"י פרו וגו'. כ"ה
צנוסחת הרעצ"ס, וכ"ה צצצלי הלקט חלא דסס איתח עלום צלח
וי"ו, חונס וולטון ר' ישעיה שהצחתי כחאס שהיה גורק ועלום.
ודרוש זה ליתח צספרי, ובפי' האצצנחל, גדול עלום ורצ סכא'
וצכ"י פרו וגו' ודרק צולת גדול רצוי העס ופחותי, וצכלצו גדול
עלום, שעה צכרס ח'. וכחצ צאצודרהס גדול עלום צלח וי"ו
צתחלה. והנה לפיכך כתוב ויהי שם לגוי גדול עלום ורצ, ובעלי
הנגינה הטעיונו לגוי גדול צנופסיק וחא"כ עלום ורצ, כי גדול
היא צעפחח וולת עלום צנורכח. וכ"ה צאוכקלוס והוס חונן לעס
רצ תקיף וסגי, חבל יוכתן חרגס והוס חונן לאונח רצח ותקיפח
ונסגיח, צו"ו.

ורב כמה שנאמר רבבה כצמח השדה וגו',
כתב צצצלי הלקט פי' רצינו ישעיה זל"ל ורצ אינו שם דצר כמו
הרצה שהרי אמור ועלום חלא פירושו הולך ונותרצה. ולטון
האצודרהס שהיו גדילים וחליהם כלומח השדה וכו', ד"ח ונה לונח
השדה כל ונה סגוזין אותו יותר לונח כך ישראל כל ונה שהיו
נענין אותם היו פרים ורצים וכו'. ולטון הכלצו שהיו ללין בעצצ

הסדה, ורצ ונגזרת רצצה. ויראה לי שפירשו ונלשון גידול, כמו
צחרוית רצה אילכא (דניאל ד', ח') ורצותך רצה ונעטת לסוויא
(שם שם י"ט) ושם אדין ונלכא לדניאל רצי (ב', ו"ח) כלו'
שגידלו הוולך. והנה אם כחא לסקר נוסחת ההגדה כפי הנוקרא
והנעוים שלפנינו תהיה נוסחתה, ויהי שם לגוי גדול ונלעד וכו',
עלום כוה שחאמר וכו', ורצ כוה שחאמר וכו'. וצפרי ליתא
לכל זה.

באיזה הגדות כונו צהגדה קונטרס ונעשה צר' אלעזר
פראג תקע"ח, ללי אש לר"י אריה ונודינא חושטרדס תקכ"ה,
נעשה ידי יולר לר"ש קלוגער לצוצ תרכ"ג, וכן צהגדה שנחת
הרגל להרצ חיד"א, הוסיפו עפ"י האר"י הנוקרא הקודם לנוקרא
רצצה כלווח וגו' והוא, ואלעזר עליך ואראך וצצוקסת צדניך
ואמר לך צדניך חיי ואמר לך צדניך חיי (יחזקאל ע"ז) והוספה
הגונה היא כדי שלא לקיים הדרוש צואת ערס ועריה, ואף שהוא
סירוס הנוקראות כצר סירקוס ר' ותיא צן חרש צווכילתא צא
פ"ה שדרש ואת ערס ועריה ערוס וכל וולות נתן להם הקצ"ה
שתי וולות דם פסח ודם ויילה שיתעקו צם כדי שיגאלו וכו'.

פסוק ב' הענוי במצרים.

וירעו אותנו המצרים . כמש"נ הבה נתחכמה
וגו'. צקדד הרנצ"ס לא הוקדנו הפקוקים ונתחילה כונו שהם
צרוצ ההגדות אלא הולך ודורש קיעעא קיעעא. חונס הסידור
להקדים צתחלה כל הנוקרא הוא נאה יותר. ופתח התעצ"ץ,
והפרש יש צין וירעו לנו וצין וירעו אותנו וכו', שאמרו שאנחנו
צעלוננו רעים והחזיקונו רעים ולריכים להתחכם וכו' והאוונות
הם כל היום ונתחכנוים עלינו האחרונים יותר ונהראשונים והקצ"ה
נולינו ויידם. וכן כתב הכלצו פי' חצצו אותנו צחזקת רעים
והתחכמו איך יוכלו לנו, אצל לא נוכל לפרש שהרעו לנו, שלא
נולינו צפקוק הנה נתחכמה שום הרעה, ואם רלה לוור צעציל
ויסיונו עליו שרי וקיס. והשאר קעוע. ויראה שר"ל שנוקרא זה
הציא הדרוש על ויעכונו, ונלשון הדורש ונעוע שאמרו וירעו הוא
ענין לעלמו ואינו ננושך על ויעכונו. וכן פי' האצרכאל שחשדונו
כאנשים רעים וחטאים כורגלים את הארץ כדרך הקושרים

והנורדים באדוניתם והתחכמו איך יוכלו לנו בתחזולות רשע וכו'.
ובהגדה קונטרס נעשה צר' אלעזר, פי' וירשו שעשו אותנו רעים
וסוכאים זה לזה כדי שיוכלו לנו. וצעל שנחת הרגל פי' שהשתדלו
שניהם רעים ונעמים. ור' יעקב עמדין פי' שעשו אותנו רעים
לה' ע"י דיקדוקי עניות. ויליצא ויילתא וכל אשר נאמר חונת הוא,
כי כן דרך הגוים וניי' אז ועד היום, אולם לא מדרך הגוים כלל
לפרש הנקראות והנאמרים וכאשר נשאל את פי הנקראות נאלץ
כי חזר הפעל הרע הוא על הרוב עם לנ"ד לי לנו ולכס, כמו
וירשו לנו הנולדים ולחצותינו (צונדצר כ"ח, ע"ו) הרע לעם הזה
(שמות ה', כ"ג) למה הרעתה לעם הזה (שם שם כ"ג) וכן למה
הרעת לעדך (צונדצר י"א, י"ח) וזה הדיבור הוא תמיד ונלד ניי
שנעשה לו רעה וקובלה, אם שהיתה כוונת העושה לרעה או לא,
כי כשאמר משה אל השם ית' למה הרעות, לא רלם לומר שכונן
השם לעשות לו רעה אלא שסוף סוף הגיעתו הרעה. ופעם אחת
נלינו זה הפעל צחיצור עם עמדי, ולא נתנו אלהים להרע עמדי
(צראשית ל"ח, ז') ונענינו אנו למידין שרלנו לומר להרע ונלבו
ואשר עמדו, וצחצור עם א' ת נללנוהו ג' פעמים, משה הוא חונת
ולא הרעתי את אחד מהם (צונדצר ע"ז, ע"ו) ודוד חונת לא ציגיל
חי' ה' אלהי ישראל אשר ונעני מהרע אוחך (ש"ח כ"ה, ל"ד)
וצוקרא שלפנינו, ויראה שנשתמש בזה הדיבור ציחוד על הכוונה
להרע ונלד העושה בין שחגיע הרעה את הנקבל או לא, וע"כ אמר
דוד שנונע ונחשצתו להרע, וכן נעשה חונת שלא כוון להרע את
אחד מהם, ונעשה כשהוא חונת וירשו אתנו הנולדים הוא נקסר
ונחשצתם שהיתה להרע, וע"ז אמר כונס"כ הזה נתחכמה וגו',
והיתה זו ההתחכמות שלא התחילו מיד צענוי אלא כמו שאמרו
צונדצר שלא העמידום ונחלה צפרך אלא צפה רק, וכן פי' צצצלי
הלקט יש ונפרטים וירשו נתחכמו היאך להרע לנו וכו', ופתרון
וירשו צחרו הגזירה הרעה שיכלו לצחור להרע לנו, ואח"כ ויענונו
וגו', וכונס"כ וישימו עליו שרי נקיס לנענן ענתו וגו', ואחר כך
ויתנו עלינו עצודה קסה והיא עצודה הפרך כונה שכלומר ויעצדו
וגו', וצקפרי ליתא לכולא.

פסוק ג' הצעקה אר ה'.

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו, כש"ג וכו'. כחצ
צצצלי הלקט אעפ"י שלא נזכרו האצות בפסוק הזה, הפסוק
שלאחריו מוכיח וישמע וגו' ויזכור אלהים את בריתו וגו'. וגם זה
ליחא צקפרי.

וירא את ענינו זו פרישות ד"א כמש"ג וכו'.
דפרישה וד"א קרי ענוי כונו שאמרו ציונא (ע"ז ע"ח) על
ועניתם את נפשותיכם וקם (ע"ד ע"ז) הציאו דרשה דהכא *
ופי' הריצ"א דדריש לה מן וידע אלהים, דצר שאינו יודע אלף
הקצ"ה כד"א השמים ציני לצינך (כדריס ל' ע"ז), וצעל אונת
ליעקב פי' וירא אלהים וגו' דצר שלא הוליאו צעפתם ולא נשמוע
עליו קולם וזו היא פרישות ד"א, וענין הפרישה מפורש צעמות
רצה גזר וכוה לנוגשים שיהיו דוחקין בהן כדי שיהיו עושין הסכום
שלהן ולא יהיו ישינים בצתיהם והוא חסד לזועטן מפריה ורציה,
וי"א שהיו הם עלמון פורשין צעציל גזירת כל הילוד. כן פי' צכל
צו וצצצלי הלקט. וצקפרי גריס וירא את ענינו כוש"ג וראיתן
על האצנים וגו'.

ואת עמלנו אלו הבנים כמש"ג וכו'. פי' הכל צו,
שהם עמלו של אדם שמוה לאצדס שהיגע לריק נקרא עמול, ועל
כן הציא כל הצן הילוד וגו', וצצצלי הלקט פי' הצנים קרי עמול לפי
שהאדם עמול צהם בגידולן וכו'. ואני אומר דהדורש קשה ליה מאי
ואת עמלנו, וכי צני אדם שאינם וצוועצדים אינם עומלים, והלא אדם
לעמול יולד, ואמר קהלת מה יתרון לאדם צכל עמלו שיעמול תחת
השמש, אלף לפי שעמלו של אדם הוא לצניו, וקהלת יוכיח, שאמר
ושנאחתי את כל עמלי שאני עמול וגו', שאניחנו לאדם שיהיה אחרי ונני
יודע החכם יהיה או סכל וישלע צכל עמלי שעמלתי וגו' (קהלת צ'
י"ח), ואומר יש אחד ואין שני גם צן ואח אין לו וגו' ולמי אני עמול וגו'
(שם ד', ח'), ח"כ מנהגו של עולם שעמלו של אדם הוא לצניו,
ועל כן פירשו וירא וגו' ואת עמלנו, שהוא לריק וצהלה ואלו
הצנים שגזרו עליהם כל הצן הילוד וגו'. וצקפרי הגי' ואת עמלנו

* הכי איתא תתם וינלף ונעמיו דמלריס דכתיב וירא את ענינו
ואמרינן זו פרישות דרך ארץ, ולא גריס ותניא או ותני עלה אלף ואמרינן,
לפי שהיא שגורה צפי הכל, לפי שהכל דורשין אותה צלילי פסה.

וכו'.
עיים
צדלו
עיים
הוא,
למוד
אלף
כונו
הזה
למה
וי
לא,
כוון
אחת
ומדי
לצו
ונו
גיל
ד'
וכה
אמר
את
אפר
גו',
אמר
צלי
רון
וכו
קך
ידו

כּוּשׁ"כ כל הַצֵּן הַיְלֹוד וּגּוֹ', וְהַשָּׂאֵר קִיטַע הַקּוֹפֵר וּכְתַב וְכוּ'
הַגְּדָה ר"י הִיָּה כּוֹתֵן צֶהֶם סִיּוּנִים דל"ך עַד"ס צֶהֶם"צ וְעִי"ס צוּ"ע.

וְאֵת לַחֲצֹנּוֹ זֶה הִרְחַק כַּמֶּשֶׁנּוּ וְכוּ'. גי' הַרְוֹצ"ס
וּשְׁצִלִי הַלְקַע זֶה הַדּוּחַק. וּפִי' הַרְיַעצ"א סִיחֲזָרוּ לַחֲוֹנֹתָם
וַיִּתְעַרְבוּ צֶהֶם וְדַחַק זֶה שְׂמֹד. וְחִינִי יוֹדַע רֹאִים לְזֶה הַפִּי'. וְשָׂאֵר
הַנּוֹפְרָטִים פִּי' שֶׁהֵיוּ הַנּוֹגְשִׁים דּוּחֲקִים חֹתֵם לַהֲשִׁלִּים תַּבֵּן
הַלְצִנִּים, אֲצִל זֶה הוּא צְכֻל עֵינָיו, וְעוֹד דָּשֵׁם צַפ' שְׁמוֹת אֲנֹר
רֹאֵה רֹאִיתִי אֵת עֵינֵי עַמִּי וּגּוֹ' וְאֵת לַעֲקַתָּם שְׁמוֹעֲתִי וּפְסִי כַּגִּשְׁוִי
וּגּוֹ' וְעַתָּה הִנֵּה לַעֲקַת צַנ"י צֶהֶם אֲלֵי וּגַם רֹאִיתִי אֵת הַלַּחֲץ וּגּוֹ'
(שְׁמוֹת ג') א"כ הַלַּחֲץ הוּא עֵינֵן אַחַר לֹא הַעֲוִי וְלֹא הַנּוֹגְשִׁים.
וְצֶהֶגְדָּה עַם צ' פְּרוֹשִׁים כֻּלְּצוּ וְהַגֵּר"א קַעֲנִיגְסַצְעֵרַג תַּקְט"ז, פִּי'
שֶׁלֹּא הִיָּתָה לֶהֶם דִּירָה וּנְרוּחָתָה. וְכַךְ הַדְּצָרִים נִרְאִין כּוֹוֹ שֶׁאֲפֵרַת,
וְהוּא שְׁצַחֲחֵלָה כַּשֶּׁצֶה יַעֲקֹב עַם שְׁצַעִים נַפֶּשׁ כִּיתָן לֶהֶם אֲרֶץ גּוֹשֶׁן,
וּכְשֶׁפָּרוּ וַיִּשְׂרְלוּ וַיִּרְצוּ כֹאֲנֹר צֶהֶם וְתוֹנֵלֹא הַאֲרֶץ אֲתָם, וְאִכּ הֵיוּ
וּפּוֹזָרִים צְכֻל וּלְרִים, וּכְצָר הַעֲצִידוֹם צְכֻל עֲצָדָה צַשָּׁדָה, וְצַקוֹף לֹא
הֵיוּ רַק צֶהֶרֶץ גֶּשֶׁן, כּוּשׁ"ס וְהַפְּלִיתִי צִיּוֹם הַהוּא אֵת אֲרֶץ גֶּשֶׁן אֲשֶׁר
עַמִּי עוֹמֵד עֲלֶיהָ וּגּוֹ'. וְא"כ כִּדְחָקוֹ וְשָׂאֵר אֲרֶץ וּלְרִים לֶהֶרֶץ גֶּשֶׁן,
וְהִיא אֲרֶץ קַעֲנָה אֲשֶׁר כִּיתְנָה לֶהֶם צַחֲחֵלָה וְהֵם עַכְשָׁיו שֶׁשׁ וּנְאוֹת
אֲלֶף רַגְלֵי הַגְּצָרִים לְצַד וּנְשִׁים וְטָף וְזֶה הוּא הַדַּחַק, וְע"כ תַּפֶּס
וְעַתָּה צִלְשׁוֹנוֹ אֲשֶׁר עַמִּי עוֹמֵד עֲלֶיהָ, וְלֹא אֲנֹר אֲשֶׁר עַמִּי יוֹסֵצ צֶה,
כֹּאִילוֹ אֲנֹר וּקּוֹם שֶׁחִינוּ וּקְסִיף רַק לַעֲוִידָה וְלֹא לִישִׁיבָה.

פְּסוּק דִּי הַהוֹצֵאָה דַּחִירוֹת.

וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם. לֹא עִי מִרְאֵךְ וְכוּ'. צֶהֶגְדָּה
שֶׁלִּפְנֵינוּ וּקְיִים הַדְּרוֹשׁ וְעֲצָרֵתִי צֶהֶרֶץ וּלְרִים אֲנִי וְלֹא וּלְאֲךְ וְכוּ'
אֲנִי הוּא וְלֹא אַחַר. וְצֶהֶוֹצ"ס לִיתָא לְזֶה הַדְּרוֹשׁ אֲלֵא גְרִים אֲלֵא
הַקְצ"ה צְכֻצוֹדוֹ שְׁנֹאֲנֹר וְעֲצָרֵתִי וּגּוֹ' אֲעַשֶׂה שְׁפֵטִים אֲנִי ה'. וְצֶהֶצֻלִי
הַלְקַע הַגִּי' אֲלֵא הַקְצ"ה צַעֲלָמוֹ כּוֹוֹה שְׁנֹאֲנֹר וְעֲצָרֵתִי וּגּוֹ', וּכְתַב
וַיֵּשׁ וּפְרָטִים וְעֲצָרֵתִי וְהַכִּיתִי כֹל הַכִּי וַיַּעֲוִעִין אֲיִנֶם וּקְסָדָה הַהַגְּדָה
וְאֲיִנֶם כַּחֲצִים צּוֹכִילֹתָא עַם כֹּל שֶׁאֵר הַהַגְּדָה לַפִּיכָךְ אֲיִנֶם עֵיקָר
וְאִין רַצִּי כּוֹהַג לַחֲנֹרֶם. וְגִרְסִין צִיּוֹשְׁלָנוֹי דַּקְנֵה־דְרִין (פ"צ ה"א)
כִּד אֲתָא רַחֲוֹנָא לְוַיִּפְרוֹק יֵת יִשְׂרָאֵל לֹא שִׁלַּח לֹא שִׁלַּח וְלֹא וּלְאֲךְ
אֲלֵא הוּא צַעֲלָמוֹ דַּכְתִּיב וְעֲצָרֵתִי צֶהֶרֶץ וּלְרִים הוּא וְכֹל דַּרְגּוֹן

דידיה. וכ"ה שם צריש פ"ג דסוריות, וצונכילתא דצח פ"ז סנו
והכתי שווע אחי על ידי וולאך או על ידי שליח ת"ל וס' הכה כל
צכור לא ע"י וולאך ולא ע"י שליח. וצפי"ג סנו, וס' הכה כל צכור
שוועני ע"י וולאך או ע"י שליח ת"ל והכתי כל צכור לא ע"י וולאך
ולא ע"י שליח. והגיה הגר"א לפנינו לא ע"י שליח ולא ע"י וולאך
ולא ע"י סרף, וכן כתב בקונטרס וועשה ר' אלעזר סכך ראה
הג' צקדר ההגדה לר' יוסף גיקעליא, אצל צשמות רצה (פ' י"ז)
איחא ועצר ס' לנגוף את וולרים, י"א ע"י וולאך וי"א הקצ"ה
צעלמו. וכתב הכל צו ויוליחו ס' סנכפל הסס אחר סכתוצ וישווע
ס' לסודיע סהוא צעלמו. וצרש"י על ההגדה איחא ויוליחו ס',
כסירד רצון העולמים לוולרים ירדו עמו תשעים אלף אלפי
רצות של וולאכי חצלה, וסס וולאכי חס, וסס וולאכי צרד, וסס
וולאכי זיע, וסס וולאכי רתת, וחלחלה אוחזת לני סרוחה אוחס,
אנרו לפניו רצש"ע והלא וולך צו"ד סצרחת צעולונך כסהוא יורד
לוולחנה סריו ועצדיו וקיפין אוחו כדי שלא ינאל לער ואתה וולך
וולכי הוולכים לא כ"ס, דין הוא שאנו עצדיך וישראל בני צריחך
אנחנו עושים נקמה צוולרים, אנור להס הכיחו לי אין דעתי
והקרת עד שארד צעלמי ואעשה נקמה צוולרים ע"כ, אינו
ווקדר ההגדה הכתוצים על ווקרא ארמי וגו' ואוחו סק"ו האנור
סריו וכו' אנו ווי איבא לערא קמי קוצ"ה והכתיב הוד והדר לפניו
לפיכך אינו עיקר ואין רצינו נוסג לאנרו, ועוד דסהוא צצח
דאנר כסירד רצש"ע וכו' ופסיק דרשא של ווקרא וכו' עכ"ל.
ומוהר"א לאנדקסועה צהקדנותו הציא, וצאיזה נוסחאות סיה
כתוצ אחר ועצתי וגו' וואנר אחר והוא, אנרו חכמים כסירד
וכו', והוא שס ווקועע, וקיים וזה נוולא צווחזור וויערי וצקידור
כת"י רש"י וצק' האסופות וצכולס כתוצ על זה שאין לאנרו ופני
סאינו ווקדר ההגדה ואינו ג"כ צונכילתא ועל הנוסח הזה רנו
ג"כ הכוזרי וואנר ג' סי' ע"ג ע"כ. ואכי אעתיק כאן דצרי הכוזרי
וז"ל, אך ההגדות וסס סנוהגים דרך הלעה והקדמה לענין סרולים
לנחלו ולאונו כמו שאנרו כסירד רצון העולמים לוולרים, לנחן
האמונה סיל"ו סיתה צכונה וואת האלהים ית' לא צוקרים וכו',
ואעפ"י שאין זה נוולא צגנורא ולא ינאל כי אס צקלת הסדורים,
אך צעת שתנאל כוואו, אל הענין הזה הוא נוועה. אונס יסוד
אגדה זו הוא צפסיקתא רצתי די' הדצרות פ' קנייתא וצוודרש

תהלים י"ח, וצו"ע על הפסיקתא שם אות ע' רוחתי על הדוגמאות
עיי"ש.

ביד חזקה, זו הרבר כמש"נ וכו'. הריצ"א רוח על
הספרי סוף צרכה ולכל ה"ד החזקה זו נכות זכורות, וצו"ע
ע"ת הצי"א נוסחא ב"ספרי, זו נכות זכורות שנאמר זו כי צ"ד
חזקה יסלחם, ובעל לקח עוב ג' וכן הוא אומר כי בחזק יד
הוליא ה', ויהיה זה הדבר של ניות הזכורים, אונס נה שהצי"א
בעל ההגדה הנה יד ה' הויה וגו' אינו אל"ל לראיה כי יד רוח
על דבר, וכעין שנוצי"א להלן וחרצו שלופה צ"דו נטויה על ירושלים,
ואנרו צרות רצה (פ"צ) צפ' כי יל"ה צ"י יד ה', א"ר לוי כל נוקם
שנאמר זו יד ה' נכת דבר הוא וצ"ן א"ז שצבולן הנה יד ה'
הויה, וב"ספרי סוף פ' שלח שנו, א"ס ל"א צ"ד חזקה ובזרוע נטויה
וצממה שפוכה אולוך עליכם (יחזקאל כ', ל"ג) צ"ד חזקה, זו דבר
שנ"א הנה יד ה' הויה וגו', בזרוע נטויה, זו חרצ שנ"א וחרצו
שלופה צ"דו נטויה על ירושלים, וצממה שפוכה, זו רעב וכו'. הרי
שכל נוקם פירשו יד חזקה וזרוע נטויה כמו שדרשו כאן. אונס
ב"ספרי ר"ש ואח"כ צפ' אחת החלות להראות את עצדך את גדלך
ואת ידך החזקה, גרסינן אלו עשרה נכות שהצי"א הקצ"ה על
הנל"רים צוללים שנ"א נטה ידך. ואפשר שפירשו להראות את
עצדך כמו עם עצדך, כלו' על ידי עצדך, ולכך אנרו שנ"א נטה
ידך, ויד החזקה שהראש ע"י נטה רוחות על כל ה' נכות. ובכל
זו כתב זו הדבר, של"א על דבר הצממות ל"ד הוא ודבר אך על
דבר אדם, שאין לך נכה בכל הנכות שאין נכת הדבר לפה זו
שנ"א הנני כוגף את כל גבולך, רק הוות הזה, כל נגפתי,
והוליאו בלשון יד דכתיב הנה יד ה'. וצ"ע ל"ה הלקט כתב ונפורט
באגדת תילים כל נכה שהצי"א הקצ"ה וכו' הצי"א נכת דבר עם
כל אחת ואחת וכו', והיא צמוזור. ע"ח צ"ינוי נוסחא והיא ג"כ
צממות רצה פ"י צקגון אחר עיי"ש.

ובזרוע נטויה, זו החרב כמש"נ וכו'. ונקרא וחרצו
שלופה צ"די נטויה וגו' הוא צ"ן א"ז לכל נטויה האנורה אל"ל
זרוע או יד שהיא נטויה חרצ, וכמו שהצחתי לעיל וב"ספרי, ופי'
הנפורטים הרצ"ס ובעל שצ"י הלקט והאזודרהס והכל זו עפ"י
הפסיקתא רצתי דויהי צחלי הלילה, שעמדו הזכורים והרגו באבותיהם
ש"ס רצוא, ודרשו ע"ז לנכה ונל"רים צכוריהם שהוכו ע"י הזכורים,

וצו"ע עם אות נו"ד רמזתי טצפ' ואחסנן כתיב או הנקה וגו'
בלתת וצוופתים וצוולחונה וגו', הא לנודנו שהיתה עם ולחונה
ואינו מפורש בכתוב היכן היתה הולחונה הנזכרת. והנה דרשם
זו החרב היא מוקבים עכ"פ עם לשון הכתוב וצוולחונה. ויש
מפורשים שהיא חרב ה' צווכות צכורות.

ובמורא גדול, זו גרוי שכינה כש"נ וכו'. פרש"י

והכל זו והאצודרהס מורא גדול כנו מראה גדול וכונס"כ או הנקה
וגו' וצווראים גדולים. וגו' ותרגומו וצווזוכין רכרצין וכן תרגמו
הכא וצווזוכא רבא. ואני מלאתי צספרי סופטים פי' קס"א מלמד
שהמורא מציא לידי מוקרא ומקרא מציא וכו' ונעשה מציא לידי
יראה, ופי' ר"ה שהוא מן ראה, ראה אותה תמיד ומציאו לידי
מוקרא וכו' עיי"ש צו"ע אות ג'.

ובאתת, זה המטה כמש"נ וכו'. ובמפתים, זה

הדם כמש"נ וכו'. שנינו צספרי נשא (פי' כ"ג) מין ושכר
יזיר, והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין אלל מדברה תורה שתי
לשונות, כיולל זו אתה אומר שחיעה היא זביחה וזביחה היא
שחיעה וכו' אות היא מופת ומופת היא אות אלל מדברה תורה
שתי לשונות חף כאן וכו' ר"ה הקפר אומר יין זה מוזג ושכר זה
חי וכו'. ודוגמא לזה צמדקס תהלים (מוזנור ע') כי עקית מוספטי
ודיני, זה אחד מה' דברים הכפולים צמוקרא מוספטי ודיני עדי
ושקדי וכו', ועכ"פ צענין יין ושכר חולק ר"ה הקפר, וכן צעל
הגדה שלפנינו חולק צענין אות ומופת. וצספרי פ' ראה (פי' פ"ג)
וכתן חליך אות או מופת, אות צסננים כענין שנא' והיו לאותות
ולמועדים, מופת צארץ וכה"א חס על יהיה על הגזה וגו'. והנה
המוקרא וכתתי מופתים צסננים וארץ, קותר לזה הכלל, ועוד
דהתם צגדעון לא קרי ליה הכתוב מופת כלל, ואדרבה כשאמר
גדעון ועקית לי אות שאתה מדבר עמי (סופטים ו', י"ז) היה
האות על הארץ. ונה נעשה צמוקרא, הנה חכני והילדים אשר
כתן לי ה' לאותות ולמופתים צישראל (ישעיה ח' י"ח). וע"כ נראה
שאין חלו המאמרים חולקים זה עם זה, שאות הוא מופת ומופת
הוא אות ויצאו לפעמים שניהם לחזק הענין, ומה והרציתי את
אתתי ואת מופתי צארץ וולרים (שמות ז', ג'), אלל כשהוא אומר
וכתן לך אות או מופת הרי הכתוב מוכיח שעל שני ענינים דבר,
וע"ז אמרו קצא הכתוב להודיעך צין שיהיה זה הדבר צסננים או

יהיה צורך, אונס אין הצדל צהס לענין השס, שהשמות אות
ומופת יפלו על זה ועל זה, והנה כאן שאמר הכתוב וצחתות
וצוופתים, אם הוא צא לדבר על העשר וכות שהס נקראים
חתות ומופתים כנו שנה' חנו לכס מופת (שמות ז', ע'), למחר
יהיה האות הזה (סס ח', י"ע) למען שתי אחתי אלה
צקצו (סס י', ח'), ואח אחתי אשר שתי צס (סס), למען
רבות מופתי צורך וולרים (סס י"א, ע'), ונשה ואהרן עשו אח
כל המופתים האלה לפני פרעה (סס סס י'), הנה היה הכתוב
נקדיון והיה אומר ויוליחו ה' מולרים צחתות וצוופתים וציד
חזקה וצורע נטויה וצורא גדול, לומר שאלו האותות והמופתים
היו ציד חזקה, וכנו שהוא אומר או הנקה וגו' צוקות צחת
וצוופתים וצולחמה וציד חזקה וצורע נטויה וצווראים גדולים
וגו' (דברים ד', ל"ד) עכשיו שאמר הכתוב וצחתות וצוופתים
צקוף, לא צא לדבר על הנכות, אלא זה נמשך על וצורא גדול
שהוא גילוי שכינה, לומר שהוקדשו לאלו הפורעניות חתות
ומופתים ושלל היו צוקרה, ועל כן פי' צעל ההגדה מה הס
האותות והמופתים שקדשו לאלו הפורעניות, ואמר וצחתות זה
המטה, שצו ניתן האות הראשון לנשה, וצו עשה לפני פרעה
המופת אשר צקש ונשתמש צו ג"כ בהכותו אח הנכות. וצוופתים
זה הדם, שנאמר לנשה ולקחת ממימי היאור וספכת היצטה וגו'
והיה לדם ציצטה (שמות ד', ע'). והנה זה הענין לא קראו
הכתוב שס לא אות ולא מופת, ואמר צעל ההגדה שצאמרו
וצוופתים רנוז על זה הדם כענין שנה' ונחתי וגו'. וכן כתב
צכלצו, וצוופתים, פי' לא נכת היאור קאמר אלא מאשר היו
המים לדם ציצטה כאשר עשה נשה אח האחת לעיני העס צעל
ידי אותה האות האמינו צו כל ישראל. אונס צפי' הריצ"א כתב
על המקרא דס ואש ותמרות עשן, וצמדקו של ר"ש שהיו נעשים
מלרים כאש שורף ונחמלל כל העיר עשן מהס שנה' דס ואש
ותמרות עשן, ואולי הוא מוכילתא דרש"י, ועכ"פ דעתיו שעל
מכת היאור קאמר.

דבר אחר ביד חזקה שתים וכו'. לדעת הסייעה
הזו רומזים הם' דיצורים על פי' מכות וכל דיצור רומז על צ'
מכות אלא שלל פורש לנו צכל דצור ודצור על איזו מהן רומז.
וצפי' הראצ"ע (שמות ע', ח') כתב, א"ר יהודה הלוי שמים

ונכות היו צוים וכו' (דס לפרדע), וזארץ שמים וכו' (כנים ערוצ), ושמים צאוויר וכו' (דצר שחין), והנכה הז' ונעורצת ונגלגל הקערה והאס (צרד), והסווינית נוכת הארצה שצאה נרחוק ע"י הרוח, והתשיעית היתה נוכה נפלאה שנעדר אור שני הנאורות והכוכבים, ועשירית רדת הנשחית ונגלגלי הכבוד להרוג הזכורים וע"ע צראצ"ע סי' ח' פסקוק י"צ. וצפי' ההגדה לר"י גיקטליא צ' צוים צ' צארץ צ' צאוויר, והז' צאס, ח' צארצה ולא כודע לי טעמו ולחיה ענין הוא, והט' צוערכות השמים, והי' צפינוי קדרי הנולאכים ולפיכך אנור ובכל חלמי נולרים חעשה שפטים. וקלרתי את דצרו שערקס הם כדצרי ר"י הלוי. ועכ"פ אפשר שכוונת שיטה זו ג"כ לכלול כל שמים והנכות לקוג ניוחד.

ר"י היה נותן בהם סמנים דצ"ך עד"ש באח"ב.

הוא צקפרי גם כן, וכחצתי שס צו"ע, ר"י פליג את"ק דדריש ציד חזקה שמים וכלל לכולהו נכות צוקפר חנשה וקאמר ר"י שחינן חלא שלשה, ורננתי שס על הגה"ו ואלעתיקהו כאן, וז"ל יס ופרטים טעם הקוונים, דס לפרדע ע"י התראה חחלה עד שלח הוכו, כנים צלח התראה. וכן ערוצ ודצר צהתראה ושחין צלח התראה. וצרד וארצה צהתראה וחשך צלח התראה. חצל ראצ"ן פי' דל"ך היו ע"י אהרן צוטה, עד"ש היו ע"י משה שלח צוטה, צאח"צ ע"י משה צוטה, ולכן סינונס ר"י. וריצ"ח פי' דלחכי נקיע להו הכי שחות שלישי של הסינונים (כשה) דהיינו כנס שחן חשך, כל אחד היה מושש עם חציו, כשהיו הכנס היה ענוו חשך ושחן, חלא שהיו כנס עיקר הנכה. ותדע לך שהוא כן כי כולם קשורין זה צזה כשתכתוב זה על זה ותקח חותיות ראשוניס וון הג' יהיה חשך, ושנייס שלהן שחן, שליטת שלהם כנס, לפיכך סינונס כך להשוניענו זה החדוש. — והיינו כזה **ב ג ה** —, ור"ו פי' דאשוועינן שצקדר זה היו קורים וציאי **ש ח ז** הציבורים ולא כקדר שכתוב צתהלים ע"כ. ובעין חלו **ח ט י** הדצרים הוא ג"כ צטצלי הלקט וצקגנון אחר, דל"ך ע"י אהרן עד"ש ע"י משה צאח"צ ע"י הקצ"ה וכו' צאצודרהס. ולסון הנדרש טעות רצה פי"צ הנכות החלה ג' ע"י אהרן וג' ע"י משה וג' ע"י הקצ"ה ואחת ע"י כולן דל"ך שהיו צארץ ע"י אהרן צא"ח ע"י משה לפי שהן צאוויר שכל עשה צשמים

וזכרן ערוז דזר זכורות ע"י הקצ"ה ושחין ע"י כולן. ושם פט"ו
זד"ה ד"ח החדש וגו' בני זכורי ישראל וכו' והציח אותן ע"י
נושה ואהרן ועל ידו נשלל לנולך וכו' אור הולך חס אכתזם על
שני היאך חני חולק להם כבוד וכו' חלל הריני ושלטם והרי יש
כאן אחת יתירה הריני וחלקו על שלטתנו. וזרע"ס דל"ך הם
נוכות הארץ, עד"ס הם נכות מקריות, זח"ח הם זחויק, ושחף
נוכת זכורות עמהם לפי שאין לה זוג. ולשון רש"י לולא הקיוון
הייתי אומר אין מוקדם ומאוחר בתורה שהרי דוד לא נחאם כסדר
הזה ומלחתי זשחר טוז שצקדר הזה היו כתוצים זנוטה וכו'.
והריעצ"ח הציח כל חלו הפירושים והוא כתב דל"ך לחמת מליחות
השם ע"כ נאמר כי חני ה', עד"ס לחמת ההשגחה ע"כ אור כי
חני ה' בקרב הארץ, זח"ח"ז לחמת הנבואה ע"כ נאמר הירח חס
דזר ה'. וכעין זה כתב האזרזנאל. ואני כתבתי זנו"ע זקפרי
שם, כשתסתכל זעווק פרעה נכות וולרים הנותחלת שנות ז' כ"ח
ומסיימת עם סוף י"ח תולל שולילת הכתוצים וקדור הענינים
הם כר' יהודה, שנוכת וולרים ושלטת שלט על שלט כי כן יפעל
אל פעוים ושלט עם גזר, ונכה האחרונה שסיח הראשונה זיהודעה
אל פרעה היתה כנגד כולן, והיא העשירית, ודע כי נעכזי ישראל
היו שלטת החרטוים ועזדי פרעה ופרעה, והנכים אותם ג"כ
שלטת אהרן ונושה והקצ"ה זעלמו וזכזודו, ולא והקט הנוקראות
ולילה זולילה וענין זענין ותולל הכל נוכון. וזכית תלמוד שנה
ג' לד רס"ו וכו' הארכתי דזר יעיי' הקורח שם, או יעריח על
עלמו ויסוס דע"ז הראשונות זשלשחן, לד"ח השניות, כש"ח
השלישיות, וזכורות לעלמה ויעמוד על הדברים. ונוהר"ח
לאנדקסוטה רזז על שנות רזה פ"ח דשם אור ר' יהודה הנוטה
ונקל ע' סאה הים ושל סופריכון הים וי' נכות חקוקות עליו
נוטריקון דל"ך עד"ס זח"ח"ז אור לו הקצ"ה זעכסיק הזה זח
עליו חס הנוכות. ופירוש הקיוון כתב ר"י עמוד זיהגדה שלו דל"ך
עד"ס שוחחך נהוג זשתיקה כעדשה זו שאין לה פה שאנו זגלות,
זח"ח"ז זחהזם וחזה תקצול עול גלות. ואני פירשתי זדך אחר
זכית תלמוד שנה ז' לד קס"ח קחנו נשם.

ובזה סיום הדרשה. ואחר הדרשה הוא אומר לפיכך
אנחנו חייבים וכו', חלל שכזר ניתוסף על הדרשה מאוורו של

רצן גנוליאל לדרוש צעעס פסק מלך ומרור, ואח"כ הוסיפו
צהגדות סלפנינו עוד הוספות קודם לפי כך.

חוספה א'.

דיה"ג אומר וכו' רא"א וכו' רע"א וכו'. צקדר
הרנצ"ס ליחא, אלל צקדר ר' עמרם גאון ליחא, ועיקרם צמכילתא
צטלה פ"ו וקיעעום הקופרים פס. וצו"ע פס חות כ"ו רננתי
על ודרש תהלים ע"ח ושמות רצה פכ"ג שהנוסחא פס ונסונה
וננה שהיא לפנינו. ועעס הדורשים היא לדרוש צאיכותן של אלו
הנוכות, שענין כל נוכה הוא לפי המדרגות שבה, ואמר ר"א
שהכתוב הדריגן על ד', שיקוד הנוכה הוא חרון אף ואמר הכתוב
שזה החרון אף היה צעברה וזעם ולרה ונשלחת מלאכי רעים.
ור"ע הוסיף שהיה הכתוב ל"ל ישלח צם חרונו או ישלח צם אפו
וא"כ כבר הדריגן הכתוב אחת צאנרו חרון אפו. וכתב צאצודרהס
יש לשאול שאלצע אלהים לא נאמר אלא על נוכת כנים צלצד,
ועוד שהרי מלאכו נוכת הדצר נעשית ציד שלמה שכח' הנה יד
ה' הויה, תשובה הפקוקים צכאן אינס אלא אקמכתא צעלנח
והקצלה היא העיקר. וצתרגים יונתן פי' כך כך תרגס ואוף ית
ענא דיפלחון דיין אלא צנחתן ומנשין נחן וכו', ונוהר"ח
לאנדקסיעה כתב וצתרגוס לתהלים ע"ח וצתרגס אליצא דר"ע
וגרי צהון נחתן ומנשין נחן. ואני תנה על אלו התרגומים כי
ר"כ נוכת היו על הים חוץ נשל אלו טצנולרים שהיו כ', וא"כ
צין הכל היו שלש נואות. וכן כ"ל טכוון לזה ר"ע ג"כ, להגדיל
הנוספר עד ג' נואות, שזה היה הנוספר הרגיל צפי הסכומים
להגדיל איזו דצר. ועיי' צפי' האצרבנאל שהיתה לו נוסחא אחרת
והוא גורס צצרי ר"א חרון אפו אחת עברה שתיס וזעם שלש
לרה נשלחת מלאכי רעים ארצע. ור"ע הוסיף לדרוש לרה צפ"ע,
ויראה דנוסחתינו עדיפא וכנוו שפירשתי.

חוספה ב'.

כמה מעלות טובות וכו'. והס ע"ו נעלות וכתבו
הנופרטים שהס כנגד ע"ו נעלות ונעזרת נסים לעזרת ישראל
שעליהם עמדו הלויס צסיר וכנגד סיר הנעלות שאומרים דוד.

וגם זו ליתא צרונצ"ס, ובקדר ר"ע גאון איתא. וכתב הפס"ק
לפי שהולרכנו לדרוש פ' וקרא ציכורים והוא וארנוי אוזד ח"ז
עד סוף הפרשה ודרשנו אותם עד ויוליאו ה' וגו', וקוף חלו
הפסוקים ויציאו חל המוקים הזה וגו' ועתה הנה הצחתי את
ראשית וגו', על כן חנו ומיימין צצח כנה מועלות עוזות למוקוס
עלינו קודם שהצחנו גרגיר זה של תלכה וכו' כי הרצה עוזות
יש למוקוס עלינו עד שצחנו חל ציהו"ק להציא לו זה הפרי
וכו'. וחלו הדצרים נכונים שיקוד חלו המועלות הם על ששה
פסוקים של וקרא צכורים, ואינם על יל"ו לצד, וכחצ ווהר"ח
לחלקהוטה שלח נולח וזה זכר לצד ווהגדה, וקלת וונו צכפרי
חזינו (פי' של"ז) חלם שהולחנו מוולרים וקרע לנו את חים
והוריד לנו את התורה והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו
ועשה לנו נקים וגזרות וכו'. וזה חינו ככון כי שם נחור זה על
ושה. ח"ז כתב ועי' ג"כ בתחמוח ויקרא. חבל גם שם הדיבור
צושה, ואין צכל חלו הדצורים דצר שאינו ופירש צתורה וזיל
קרי צי רב הוא, ואין להשוותן עם המחור שלפנינו. וח"כ כתב
שכן היא חלל הספרדים וצוחזור רוח צקלת שינוים דג' ולא
עשה דין צאלהיהם, ובקוף נוסף חלו הכניקנו לח"י ולא צנה לנו
את ציהו"ק חלו צנה לנו את ציהו"ק ולא צנה לנו את צית
הצחירה, ופי' דציהו"ק היינו טילה נוצ וגצעון, וצית הצחירה
הוא צכין שלמה צירושלים. והנה נוסחת ולא עשה דין צאלהיהם
הוא ג"כ צצצלי הלקע, ושם ג' ולא הרג את צכוריהם, את וונוס
צולרים וכ"ה גורק צקוף הושה, ולא גרם צכל הרעיין הללו
וולות חלו, חלל חס, רק צתחלה גורק חלו הולחנו וכו', ואחר
כך חס עשה צהם שפטים וכו' חס הרג וכו'. ולצי חורר לי
כי חלו הרעיין עתיקים הם וכצר ידעום חנורחי דח"י, ואס חין
רחה לדצר זכר לדצר דוקרא והריקותי לכם צרכה עד צלי די
(ולחכי ג', י') פירשו צצצלי צקוף עכות וצכמה ווקווח גם
צודרש רצה פי"צ ובקוף חקתר רצה עד טיצלו שפתותיכם וולוור
די, ופי' זה הוא צסם רב, חנוס צירושלמי דקוף צרכות חורו ר'
צרכיה ור' חלצו ור' חצח צר עילחי צסם רב עד טיצלו שפתותיכם
ולוור דיינו צרכות דיינו צרכות וכ"ה צירושלמי תענית (פ"ג ה"ע)
חלל דסם גריס דיינו צרכה דיינו צרכה. וצוקרא רצה ספל"ה
הגי' עד טיצלו שפתותיכם לוור דיינו. והנה ללוך ציחור המקרא

חֲסִפִּיק נִוּקַחַת הַצְּצִלִי אִוּ נִוּקַחַת וַיִּקְרָא רָצָה, וַנְּחִיבֵן צָאוּ לְזֶה
הַכֶּפֶל דֵּיִינוּ צְרָבוֹת דֵּיִינוּ צְרָבוֹת, אֲלֵלָּא לְפִי שְׁהִיוּ יְדוּעִים לְהַס
רְהִיעִין כְּאֵלֶּה וְהַזְכִּירוּם כְּפִי שְׁהוּרְגִלוּ צֶהֶם. וְהִנֵּה אֵין הַדְּבָר רְחוּק
שָׁלֹו הִרְהִיעִין הֵם וּנְזוּן הַצִּית, שְׁנֻצִיאֵי הַצִּיכּוּרִים עָלוּ צְאֻקוֹת
כּוּוּ שְׁשִׁינוּ קוֹף צִיכּוּרִים וְהִיוּ וּנְשׁוּרָרִים וּנְזוּרָרִים צְדָרְךָ כּוּוּ שְׁאֻמְרוּ
צִירוּשְׁלוּוִי דְצִיכּוּרִים שֶׁם, צְדָרְךָ הִיוּ אֻוּרִים שְׁנַחֲתִי צְאֻמְרִים לִי
צִית ה' נֶלְךְ, צִירוּשְׁלִים הִיוּ אֻוּרִים עוֹמְדוֹת הִיוּ רְגִלְנוּ צְשַׁעְרִיךְ
יְרוּשְׁלִים. וְע"כ נִרְחָה לִי שְׁרַחֵשׁ הַמַּעֲמֹד הִיֵּה אֻוּר אֲלֹו הִרְהִיעִין וְהֵם
הִיוּ עוֹנִים אַחֲרָיו דֵּיִינוּ דֵּיִינוּ. וְלֹאֲחֵר הַחּוֹרְבָן כְּצֶר נִשְׁכַח הַדְּבָר וְאִיִּזָּה
וְהַחֲכָמִים הִיוּ יוֹדְעִים מֵאֲלֹו הִרְהִיעִין. וְנִשְׁתַּיִּירוּ צְאִיִּזָּה כְּחַצ יָד
וְכִשְׁנֻלְחָן הַמּוֹלָא אֻוּתָן הוֹקִיפֵן אֲלֵי הַהַגְדָּה. וְהַאֲצְרָבְנָל צְפִירוּשׁוֹ
כְּחַצ, כּוּוּה וְעֵלוֹת וְכו' גַם זֶה וּנְדָרֵי ר' עֻקִּיבָא, וְאִינוּ יוֹדְעֵי מַכִּיִּין
לֹו לְוֹנֵר זֶה. וְרוּחָה אֲנִי לְפָרֵשׁ אִיִּזָּו צֶהֶם שְׁנִרְחִים קְתוּמִים קִלְתָּ.

וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת. זֶה כּוּנֶשֶׁךְ עַל הַמּוֹקְרָא רָאוּ
כִי ה' נָתַן לָכֶם אֶת הַשַּׁבָּת ע"כ הוּא נָתַן לָכֶם צִיּוּם הַשַּׁעֲרֵי לְהַס
יוֹמִים (שְׁמוֹת ע"ז, כ"ע). כִּי הַשַּׁבָּת מִתְחַנֶּה עוֹבָה שְׁאֵין אֲדָם עוֹרַח
וְעוֹמֵל צוּ וְהַקְצָ"ה וּנְזוּיִן לֹו פְרַנְקָתוֹ, וְהָרִי כְּצֶר הִיֵּה אֲפֶסֶר שִׁילוּה
אֻוּתָם עַל הַשַּׁבָּת צְלִי הַזְּמִנָּה פְרַנְקָתוֹ, וְלֹא יִהְיֶה הַשַּׁבָּת נְתִיבָה כִּי
אֵם לִיוִּי. וְאֻוּרֵי חוֹ"ל (שַׁבָּת י', ע"א) אֲלֵל הַקְצָ"ה לְוֹשֶׁה מִתְחַנֶּה
עוֹבָה יִשְׁלִי צְצִית גְּמוּי וְשַׁבָּת שְׁוֵה וְאֲנִי וּנְבַקֵּשׁ לִיתְחַנֶּה לְיִשְׂרָאֵל וְכו'.

אֵלֹו נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא קָרְבָנוּ וְכו'. שְׁלֹאֲכֹלִי
הַמּוֹן הִיֵּה הַשַּׁבָּת וְעֵיִד עַל וְשֶׁה וְלֹא הִיוּ נִלְרָכִים לְוֹעֲמֹד הַר
קִינֵי שְׁאֻמְרֵי הַקְצָ"ה. הִנֵּה אֲנִכִּי צָא אֲלִיךְ צַעַב הַעֲנָן צַעֲבוֹר יִשְׁמַע
הַעַם צְדָרֵי עוֹךְ וְגַם צָךְ יִאֻוִּינוּ לְעוֹלָם (שֶׁם י"ט, ע') אֲלֵלָּא הוּא
חֻקְסוֹת חֶקֶד וְהַעַס שְׁלֹא יִשְׁאֲרֵ צֶהֶם שׁוֹם חֲלוּק לָצ.

אֵדוּ קָרְבָנוּ וְכו' וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. אֲלֵלָּא
שְׁהִיֵּה וּנְוִקְרָה לְכַהֲנִים וְהִיוּ מְלֻוּיִן וּנְלֻוּדִים אֶת הַעַם צַעַל פֶּה,
וְכּוּוּ שְׁהִיֵּה צְתַחֲלַת הַעֲנִין צְמֻלָרִים כּוּנְפּוֹרֵשׁ צִיחְזָקָלֵל קִי' כ',
וְצוּרָה שְׁנֹא' שֶׁם שֶׁם לֹו חֶק וּנְשַׁפְעוּ (שֶׁם ע"ו, כ"ה)

אֵדוּ וְכו' וְלֹא הִכְנִיסֵנוּ לְא"י וְכו'. אֲלֵלָּא אַחֲרֵי מִתְּנָן
תּוֹרָה הִיִּינוּ עָצִים לְוֹלָרִים, כִּי כְּצֶר מִתּוֹ כָּל הַאֲנָשִׁים הַמְּנוּגָשִׁים
צֶהֶם, וְכֹאֲשֶׁר חֲשַׁבּוּ רַעֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְחַזּוֹר לְוֹלָרִים וְאֻוּרֵי נְתַנָּה רָאֵשׁ
וְנִשְׁוָה מְלָרִינֵה (צְוֹדָר י"ד, ד').

ולא בנה לנו את בית הבחירה. אלא היה כל שצט
ווקריז צנוה שלו, והסם צרוז חקדו צחר לו ווקוס לעצודתו
כו"ש ושוחי ווקוס לעמי ישראל וגו' ולא יוקיפו בני עולה לענותו
כאשר צראסונה (ש"צ ז' י').

הוספה ג'.

רצן גנליאל היה אומר וכו'. כצר כיתוקף זה צנוסנה
ופרשתי לעיל וסנה ה'.

הוספה ד'.

בכל דור ודור וכו'. כצר צארתיה לעיל צנוסנה ה'.
וצפי' על הסגדה הלל וזורה לר' ילחק יעצן הוספה זו הוא
קודם רצן גנליאל אומר.

סיום.

הסיום אל הדרשה הוא לפיכך וכו' וצ' פרקים של הלל
וצרכת הגאולה וכצר פרשתי אחס לעיל צנוסנה.
והנה שאר הקדר הוא כפי הסרוז, רחל ה, ואין ענין
כע"י ויוחד ללילי פסה. נו לי א ו ל ה, הוא צרכת הלחם וצרכת
ויוחדת לנולית וולה, ואפי' לרצ אחא צר יעקצ דק"ל (פסקים ק"כ
ע"א) וולה צזה"ז דרצנן כווי ווצרכינן, שהרי ורור לכ"ע דרצנן
ווצרכינן עליה, וידי דהוה כצר חנוכה כווי שאורו ע"ז צנוסנה
שזה. כורק, צגמרא פסקים (קע"ו ע"א) פליגי צזה הלל ורצנן,
ווקיק שס השחא דלא אחור הלכתא לא כהלל ולא כרצנן ווצרך
על אכילת וולה ואכיל, והדר ווצרך על אכילת אורו ואכיל, והדר
אכל וולה וחסא צהדי סדי צלא צרכת זכר לעקדש כהלל. ס לחן
עורק, הוא לקעודה יו"ט. לפון, דאין ופעירין אחר וולה
אפיקומן (פסקים קי"ע ע"צ) ולריך לאכול וולה צגמרא קעודה
וכו', רש"ס שס. צרק, ענין צהו"ז אינו ויוחד לליל פסה.
ה לל. וקודם הלל אונרים הפקוקים שפוך חוהך וגו', וצרוצ"ס
ליחא, וצקדר ר"ע גאון איהא, וכחצ ווסר"א לאנדקסוטה שמוזכר
צפרדק לרש"י וצמוחזר רווחא וספרד. ופכוקים אלו שפוך חוהך

וגו' עד ולא כוהו השנוו הם צמזמור ע"ע אלהים באו גויים צנחלתך.
והם צירמיה י', כ"ה, צטיכו. ספך עליהם זעמך תהלים ס"ט, כ"ה.
תרוף באף איכה ג'. וכתב צפי' האצרכאל לפי שפסוק לא לנו
ה' לא לנו אינו בא לראשית והתחלת הדברים, כי הוא חוזר על
נואמר, לכן תקנו בתחלתו שני פסוקים אלו. וכבר נתעוררו בזה
הפרטים אם לא לנו הוא תחלת המזמור. ושפך עליהם וגו'
תרוף וגו' לא היו צנוקתו. ואני אוסיף עליו כי גם צמזמור
ע"ע כאמר ג"כ למה יאמרו הגוים איה אלהיהם. וארמוז כאן
צקולר דברים על פסוקי הסלל.

הללויה הרלו עבדי ה' וגו'. מזמור קי"ג ענינו מורה
שהוא ותחלת בית שני, ובאותו הזמן אמר ואלאכי כי מוזרה שמש
ועד מוצאו גדול שני בגוים וגו' (א', י"ח), ועקרת הבית היא
ירושלים עיר ואם צישראל שעליה אמר הנביא רני עקרה לא
ילדה וגו' (ישעיה כ"ד) ולפי שהמשילה לעקרה ומשתמש בתהלות
שאמרה חנה עקיס ומעפר דל וגו' (ש"א ז', ח'). ובמדרש תהלים
דרסוהו על לילי פסח עצדי ה' ולא עצדי פרעה.

בצאת ישראל ממצרים וגו'. מזמור קי"ד, כראה
שתקוהו ללילי פסח.

לא לנו ה' וגו'. מזמור קע"ו. כראה שזה המזמור הוא
ותחלת מלחמת המכזיים וקודם כלחונס קוכן המסורר אלהים באו
גויים צנחלתך וגו' מזמור ע"ט. וזה המזמור הוא כאמר כשכלחו
וה' זכר אותם כו"ס ה' זכרו וגו', ועל חילי היווכים היא אומר
עלציהם כסף וזהב וגו', והוסיף על בית ישראל ועל בית אהרן
יראי ה', לומר שנאותם שהם יראי ה' ידבר, לפי שהרבה מיישראל
והכהנים נתכבדו לאציהם מצעמים. ולפי שהרבה מיישראל וקרו
עלמון להריגה בצעמחונס על עוה"צ ולא אזרו חיל ללחוס צאויציהם
עד כי צעצת היו כהרגין ולא הלילו את כפשותם ע"כ אמר
השמים שמים לה' וגו' לא הנותים יהללו יה וגו'.

אהבתי כי ישמע ה' את קולי וגו'. מזמור קע"ז
הוא מזמור של תודה ומצוי אחד שניכלל מהאויצים שהיה גם
צסכנת וייתה וצא צצח תודה לחלרות בית ה'. וכשהיה צצצי
היה מואס את העולם כולו וכשנעשה חפשי התחיל לאהוב את
העולם ע"כ קריאתו הראשונה היא אהבתי. ואח"כ הוא נותן עעס

לאהצתו כי ישוע ה' את קולו וגו'. ופי' האונתי וגו' הוא, לפי שהזכיר וזה שאמר בחפזו הקדים ואמר האונתי כי אדבר, כלו' אם אני חפץ לדבר האונתי בתחלה הדיבור זלזל, וע"כ האונתי זלזלון עזר ואדבר זל' עתיד. ופי' אני עניתי ואלד אני אונתי, כמו וענית ואונת (דברים כ"ו, ה') והוסיף ואלד, לחזק הענייה. ופי' כל האדם כוזב, שלא ליכא ואלד ואלד לזכות על האדם.

הדרו את ה' כל גוים וגו'. וזוהר קי"ז. זה הזוהר של ז' פקוקים שוררו הלויים לכבוד הגוים שאלו לראות בכבודן ישראל שהיו וותרין ליכנס עד הקורג.

הדרו לה' כי טוב וגו'. וזוהר קי"ח הוא שיר צנוקהלות לגבור וגבורי ישראל שנלח על אויביו וזא בתודתו לירושלים טרם עלות השחר. והוא אומר והם עונים, הוא אומר הדרו לה' כי טוב, והם עונים כל"ח וכו'. הוא אומר ונן הולך וגו', הם עונים טוב לחקות ז' וגו'. הוא אומר כל גוים סצבוכי וגו' והם עונים קול רנה וישועה וגו'. הוא אומר לא אונת כי אחיה וגו', עד שהגיע לשער הר הצית והוא קורא פתחו לי שערי לדק וגו'. והלויים הסוונרים וצפנים עונים זה השער לה' וגו'. הוא אומר אודך וגו'. ואחד והלויים ונתניה ואומר אכן ואקו הצוכים וגו', ושאר הלויים עונים ואלת ה' היתה זאת וגו', ואח"כ עונים כולם זה היום וגו'. ובהליכתם זהר הצית עונים אלף ה' וגו'. הגיעו לעזרה כה"ג יולא ונזכרו צרוך הצא צעם ה', ולנוקהלותיו הוא אומר צרכוכם וצית ה'. ולנושרתיו הכהנים הוא אומר אלף ה' ויאר לנו, כזר האיר הזוהר, אקרו חג צעזותים עד קרנות הזוהר, והוא ונלשון וני יאסור הזוהר, שילכו אחוים צרקידה וצכרבור כקסורים זה צזה עד הזוהר. כיון שהגיעו אל הזוהר הוא אומר אלי אתה ואודך וגו', וכולם עונים הדרו לה' כי טוב כל"ח.

ברכת השיר והלר הגדול. ענינם פירשתי לעיל ונשנה ז'.

ובכן ויהי בחצי הרירה וגו'. כתב צעזלי הלקט ונסיגין לומר רהיטין ופיוטין המוקדמים דצרי טעם והודאה וכן ראוי וכו'. וכתב ווהר"א לאנדקסוטה שפיוט זה נוולא בהגדה שצנחזור רוני והוא כזכה על ענין מדרש שנות רצה פי"ח, והוא נוולא צפיוטים לטעם הגדול לר' יוסף טוב עלם כוונהג פולין,

ובקרובות לשבת הגדול אחרי פיוטי ר' בנימין בר זרח ור' ינאי
כונסג אשכנזים.

ובבין ואמרתם זבח פסח וכו'. החכם הכ"ל כתב
שהיא לר"א הקליר ושהוא כולל ג"כ בנחזור רונח לליל פסח.

כי רן נאה וכו'. כתב החכם הכ"ל שהיא כולל בנחזור
רונח, והציח צטס חכם אחד שיקוד הפיוט על ודרש צ"ר פ"ו
לך יום אף לך לילה, לך היום ונקלם ולך הלילה ונקלם וכו' עשית
לנו כסים ציום וכו' זלילה ואנחנו לפניך שירה זלילה לך נאה
לומר שירה ציום ולך נאה לומר שירה זלילה. והוסיף הוא, אולי
ונלות לך ולך וכו' הם התחלות ונחרוזים כאלה וכאצדו, וצטס
והר"י רייפמאן הציח השערה שהם התחלות ונפסקים צחקרון
וגו', כגון לך ה' הגדולה וגו' (דהי"א, כ"ט) לך יום אף לך לילה
(תהלים ע"ד), או לך שמים וגו' (טס פ"ט) לך דוניה וגו' ולך ישולם
כדר (טס ס"ה). וכבר פירשו כן בהגדות צטס האצרבנאל, אור ד'
פעמים לך כגד ז' פסקים לך ה' הגדולה, לך ה' הנוולכה, כי לך
יאתה, לך זרוע עם גזורה, לך יום אף לך לילה, לך שמים אף
לך ארץ. ואומר חני כי ואלו הצ' פסקים לך ה' הגדולה וגו'
לך ה' הנוולכה דהי"א כ"ט, וני לא ייראך ונך הגויס כי לך
יאתה דירניה י' ונהודרש שהוצא לעיל על לך יום וגו' כשעורר
הנעורר לעשות חרוז כזה, ותו לא וידי.

אדיר דוא יבנה ביתו וכו'. כתב החכם הכ"ל צטס
והסריע"ל לונץ שהוא כולל בנחזור אויניון לשיר אותו בכל יום
טו.ו.

אחד מי יודע וכו'. כתב הכ"ל ששיר זה כולל ג"כ
בנחזור הכ"ל. והנה זה הפיוט ונתחיל צאחדות הטס ונסיים צי"ג
נודותיו, ונתעורר הנעורר להסלים הענינים ונאחד עד י"ג צדצרים
יקודים לקצעם זלז, ועלו צידו הלוחות, האצות והאנחות, חונשי
החורה והנענה, שצת ונילה, עשרת הדצרות וי"צ שצטים, אך
צונקפר. תשעה ונקפר אחד עשר לא ונלא ענין שהוא חסוד ויקוד
והסליננס כאשר ונלא צירחי לידה וצכוכציא דחלוס דיוקף.

חד גדיא וכו'. הוא ניוקד על תשלום המנין עשרה, גדיא, שונרא, כלצא, חוערא, נורא, ויא, תורא, שוחע, ונלכא דווחא (כל"ל), קודשא צריך הוא (כל"ל), שהעשר היא יקוד כל מנין, להראות איך הגלגל חוזר בעולם על דאעפת אעפוד וכו'. ודוגמא לזה אגדה נאה על ענין אחר צ"צ (י' ע"א) י' דצרים קסים נצראו בעולם, הר קסה צרזל ונחטבו, צרזל קסה אור ופעפעו, אור קסה מים ונצין אותו, מים קסים עצים קוצלים אותן, עצים קסים רוח ונפזרתן, רוח קסה גוף קוצלו, גוף קסה פחד שצרו, פחד קסה יין ופיגו, יין קסה שינה ונפכחתו, ונחתה קסה וכולם ולדקה נוללת מן הנחתה דכתיב לדקה תליל ונמות.

חסר סדור פסח. הוא נור' יוסף עוז עלם קילוק לפיוע אלפי הרוחות לשבת הגדול ונדפס בהגדות קודם הפיוע אדיר הוא.

הערות.

הערה א' למשנה ג'. בענין פרפרת שלפני המזון רואה אני להעיר, שנהגו להציא לפני המזון נולוח ופרוקת פת ענו, והיינו דתנן בצרכות (מ"ד ע"א) הציאו לפניו נולוח תחלה ופת ענו וצרך על הנולוח ופוער את הפת. וזירושלמי אמרו עלה רצ"כ צסס ר' יונתן ונתיחין עד שלא לנודו קעודת מלכים, כלו' שצקעודת מלכים ונתיחין האכילה ציין ונפרפראות, ויראה לי שזהו שסנו צקידושין (ק"ו ע"א) נעשה ציכאי הנולך שהלך לכוחלית שצמדצר וכיצע סס קסים כרכים, ונחזרתו היה שוח שוחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל, אור להם אצותינו היו אוכלים מלוחים על שולחנות של זהב וכו'. ונחוקפתא דצרכות פ"ד סנו ר"ח צן גנליאל אורר מלוח הצא בתחלה לפני המזון ופת הצא עם הנולח לאחר המזון עעוכה צרכה לפנים ולחחריה. ויראה שאף שלא נהגו בכל הסעודות להציא מלוח לפני המזון צפת הצא עם הנולח לאחר המזון נהגו, והיינו דתינא (צרכות מ' ע"א) אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתיך שפה מים ואי אתה ציוק. ואבז אורחא אנו למידין נכאן שעותר לשחות מים אחר הד' כוקות עיין אר"ח טפ"א.